

מעין תקציר:

הספר נפתח בהיכרות עם גל שגדל בבית של ים. לכל אחד מבני משפחתו יש תחביב ימי ושמו נקשר בים.

גל שט במפרשיות 420 ולומד במועדון השיט. גיורא הוא המדריך החדש שלו במועדון והוא חושב שהוא אוהב אותו מאד, עד לתקרית מפתיעה. גיורא מסרב לקבל את התלמיד החדש, דוד, לקבוצתו. בהמשך יעשה דוד לחברו הטוב ביותר של גל.

גיורא מסרב לקבל את דוד נגוסה, ברגע שהוא רואה אותו. "ילד אתיופי ביישן וגבוה, עם תלתלים שחורים גדולים".

כולם מופתעים מסירובו של גיורא, המבטא יחס גזעני ומתנשא כלפי דוד, רק משום צבע עורו והעובדה שהוא ממוצא אתיופי. אך גיורא איתן בדעתו לא לקבל את דוד לקבוצתו, בשל מוצאו האתיופי. הוא לא מגיב לדברי האשמה של המדריך גיא, שותק ומתבצר בסירובו.

גל במחאה, לא מגיע לאימונים במועדון השיט ונשאר בביתו מתוסכל מול המחשב. הוא כועס מאד על תגובתו של גיורא המדריך, שחשב שהוא מושלם, ועל כך שגיא לא הגיב בצורה הולמת לכך שגיורא בייש את דוד בפרהסיה.

בסופו של דבר, גל עוזב את קבוצתו של גיורא ועובר לקבוצה של גיא. הוא שמח שדוד המשיך לבוא למועדון ושגיא מצוות אותם לזוג. הם הופכים לזוג שייטים מבטיח בים ועובדים בתיאום מלא.

במסגרת פעילות ערב במועדון השיט, מסתבר שגיורא היה שותף ב"מבצע אחים", המבצע להעלאת יהודי אתיופיה לארץ ישראל, דרך הים. קושי, מנהל המועדון מספר על המבצע וחושף תמונות בהם מגלים גם את דמותו של גיורא בין שאר הלוחמים.

לאור המידע החדש שהתגלה גל מופתע עוד יותר, אם הוא היה שותף להעלאת יהודי אתיופיה, מדוע הוא מתנהג כל כך לא יפה לדוד?? גל ודוד שותקים את כאבם ולא שואלים שאלות...

בהמשך גל ודוד נקלעים להפתעה בים, בשל סערה וגלים גבוהים, הסירה שלהם מתהפכת והם מוצאים את עצמם עומדים על הסירה, כפי שלימדו אותם זועקים לעזרה. גיורא מגיע לעזרתם, מחזק אותם על התנהלותם ודואג להביא אותם בבטחה אל החוף, יחד עם גרירת סירתם הפגועה. האווירה ביניהם מפשייה וגל מעז לשאול את גיורא על חלקו במבצע אחים. גיורא מאשר את השתתפותו במבצע ותוהה אם יתכן שהעלה את אביו של דוד. דוד בקרירות דוחה את האפשרות ושוב מציב ביניהם ריחוק.

הסיפור מקבל תפנית כאשר אבא של דוד מזמין את גיורא לשיחה דחופה ומתעקש על כך. בתחילה גיורא מסרב וברגע שדוד אומר את שמו של אביו: מולאלם, חל שינוי בגיורא, הוא מבולבל ושותק. כשקושי מגיע ומבין על מה המהומה, הוא פורץ בצעקות שמחה: "הוא חי, הוא חי". ורק בהמשך מתבררת לילדים התמונה המלאה.

במפגש מרגש בין גיורא למולאלם, אביו של דוד, מתגלה שדוד שרד ולא מת מיריות החיילים, כפי שגיורא חשב. הוא הצליח להסתתר ולשרוד ועלה לארץ במבצע משה, שנים אחרי המבצע. לבנו הוא קרא דוד על שמו של גיורא, שדודי היה שמו המבצע.

דודי שהוא גיורא, חזר מהמבצע עם פצע עמוק אתו התקשה להתמודד ובכל ילד אתיופי הוא ראה את מולאלם, ובכל עיניים שחורות הוא ראה מבט מאשים.

מכאן נחשף הסיפור בשלמותו פעם דרך עיניו של מולאלם ופעם דרך עיני גיורא. הם מספרים לסירוגין את סיפור המבצע בו היו שותפים: גיורא כלוחם שיצא לשטח להכין את התנאים לעליית יהודי אתיופיה דרך הים ומולאלם כילד צעיר במשפחה שעשתה את מסע העלייה לארץ. מרגע פגישתם ומהרגע בו נפרדו דרכיהם באופן לא מתוכנן... המעגל נסגר.

לגל ולדוד נשאר רק לתעד את הסיפור במסגרת העבודה שקיבלו לחופש: מסע בעקבות שמי. "השם שלי קשור לים והשם שלך קשור לעלייה לארץ דרך הים. זה נראה לי מושלם!"

על המחברת:

רונית מלץ נולדה בתל אביב, בת ליעקב מלץ, שהיה שופט בית המשפט העליון ומבקר המדינה. למדה בתיכון צייטלין, ובאותה עת החלה ללמוד שיעורי יהדות מפייהם של הרב חיים דרוקמן והרב צוקרמן בבית הכנסת "איחוד שיבת ציון". אחרי התיכון עשתה שנתיים שירות לאומי, שנה כקומונרית באילת ושנה במדרשה ליהדות בעפרה. למדה לתואר ראשון ושני בתנ"ך וסוציולוגיה. במשך כ-20 שנה לימדה בבתי ספר תיכוניים ובמכללות למורים.

נישאה לרב יגאל לוינשטיין, מראשי המכינה הקדם-צבאית בני דוד, והתגוררה בהתנחלות עלי, ולהם חמש בנות יחד.

בגיל 43, בזמן שלימדה באולפנת עפרה, התגלתה אצלה מחלת סרטן השד. עקב המחלה חדלה לעסוק בהוראה, וכתבה את ספרה הראשון, "תריסים ירוקים פתוחים". לאחר שהחלימה פרסמה ספרים רבים נוספים.

נפטרה בגיל 55 ממחלת הסרטן[4] ונטמנה בהר המנוחות.

מלץ יצרה את סדרת הספרים לילדים "מסע בעקבות שמי", בהם גיבור הסיפור מתעמק בשמו ומגלה סיפורים על הוריו, משפחתו ועמו לאורך ההיסטוריה ועד היום. "נס של אהבה", אחד מהספרים בסדרה, זכה בפרס יד ושם לספרות ילדים ונוער.

בשנת 2010 יצא לאור ספרה "וקראתם דרור". הספר עוסק בדמותו של אל"ם דרור וינברג שנהרג בשנת 2002 במהלך הפיגוע בציר המתפללים בהיותו מח"ט חברון.

מלץ יצרה גם את סדרת הספרים לילדים "סודות בירושלים". הסדרה מספרת על רועי, שחקן צעיר המשחק בסרטים על ירושלים. במהלך הצילומים רועי מגלה סיפורים וסודות על ירושלים. מלץ כתבה שני ספרים בסדרה, והמשכה נקטע על ידי פטירתה.

לאחר פטירתה ליקטו וסידרו בנותיה את כתביה בחוברת "תורת אמך", המחולקת לשבתות השנה¹.

קישור ליוטיוב- סופרים קוראים מיצירתם: עד 3.42 דקות, המחברת מספרת על עצמה:

<https://www.youtube.com/watch?v=YE5Ci3hrF3Q>

רקע לכתבת הספר:

מתוך דבריה של רונית לוינשטיין מלץ, באתר, מסע בעקבות שמי:

"איך מספרים סיפור על מבצע של המוסד ?

רוב המבצעים של המוסד חסויים ואסור לדבר עליהם!

נפגשתי עם שותפי סוד למבצע, כאלה שנטלו בו חלק ופגשתי גם את מפקד המבצע. הם סיפרו לי מה קרה שם, מה שמותר לספר כמובן. המפגשים אתם היו מרתקים. תמיד ידעתי שאנשי המוסד הם אנשים שעושים מעשים מסמרי שיער לטובת המדינה, היום אני קצת יודעת איך הם עושים זאת.

איך מספרים סיפור של עליה עם סכנות וקשיים גדולים כל כך? איך אני, שנולדתי במדינת ישראל, יכולה להבין מה עבר על העולים בדרך?

נפגשתי עם עולים מאתיופיה. בחביבות רבה פתחו בפני את ביתם, אירחו אותי ושיתפו אותי בסיפור העלייה. מה קרה להם בדרך, מה קרה למשפחות, מה היו הקשיים, וכמה געגועים היו כל השנים לארץ ישראל, עד שהצליחו לממש את החלום. המפגשים האלה היו מתנה בשבילי. הכרתי אנשים מקסימים ועדינים, שבצניעות רבה מספרים מעשי גבורה מעוררי השתאות.

איך מספרים סיפור על כפר צוללים מבלי לדעת לצלול?

לנסוע לכפר בסודן זה קצת מסובך, אז נסעתי לאילת. אנשי כפר הצוללים 'אקווה ספורט' אירחו אותי, ולימדו אותי את כל מה שצריך לדעת: איך עובדים מכשירי הצלילה, מה זה אוקטיפוס ומה זה מד לחץ אוויר, מתי משתמשים באינפליטור ומתי מפמפמים. שמעתי על ההווי של המדריכים במקום ומה עושים עם מי שבא לצלול ועושה בעיות... אפילו נכנסתי לצלילת ניסיון. מי שלא ראה ריפים ואלמוגים במו עיניו – הפסיד חלק מפלאי תבל. מי שחושש מצלילה – יכול לצאת לשחייה רגילה עם

שנורקלים, החוויה מדהימה גם כך!

איך מספרים על ילדים שמשתתפים בחוג שיט?

זה כבר לא בעיה. יש אצלנו במשפחה שייטים ותיקים וצעירים, ואת הסיפורים שלהם כולנו מכירים.

אז מה נשאר לי?

רק לשבת ולכתוב...

עברנו לגור באילת לכמה חודשים, ואת סוף הספר כתבתי שם. אין נפלא מזה, לשחות ביום ולכתוב בערב. לצלול במים אמתיים בבוקר, ולצלול לעבודת העריכה לאחר מכן, כשקול גלי הים עדיין באזני, ומראות הים טריים בזיכרוני. כך נולד 'מבצע אחים.' "

¹ המידע לקוח מוויקיפדיה. כמו כן, ניתן למצוא פרטים על המחברת באתר שלה, מסע בעקבות שמי:

<http://www.namebook.co.il/brothers/behind.html>

כותר הספר: מבצע אחים-העלאת יהודי אתיופיה על ידי אנשי המוסד הישראלי:

בראשית שנות ה-80 תפעלו סוכנים של המוסד כפר נופש בין-לאומי בחוף סודן, ששימש כתחנת קליטה ומעבר של יהודי אתיופיה בדרכם לישראל. מרבית סוכני המוסד היו אנשי מילואים של הקומנדו הימי, והם נבחרו למשימתם בזכות שליטתם בשפות זרות ויכולתם להמציא ביוגרפיות מזויפות.

בכפר הנופש, "אל ארוס", שהוקם על בסיס כפר נופש איטלקי שננטש, התארחו תיירים אמתיים, שקיבלו שיעורים בצלילה. איש מהם לא העלה על דעתו שמדריכיהם במדינה המוסלמית הם ישראלים מוסווים.

בספר מתאר גיורא שלב אחרי שלב, את ההכנות למבצע, כיצד הקימו את כפר הנופש בסודן, סמוך לים, למרות הקשיים שעמדו בדרך והסכנות, כסיפור כיסוי. כיצד יצרו קשר עם "האחים", לקראת היציאה. כיצד למרות כל המכשולים שהיו בדרך, הצליחו להעלות את "האחים" דרך הים, מחופי כפר הנופש, בסירות, לאניית "בת גלים", שהשיטה אותם לעבר שארם א-שייח ומשם במטוס אל לשדה התעופה לוד.

במקביל, מתאר מולאלם, את היציאה מהכפר והפרידה מביתו ונופי ילדותו, כדי להגשים את החלום של "ירושלים של זהב". את הקשיים שעמדו להם בהליכה המפרכת מביתם ועד למקום המפגש בפורט סודן. את הקשיים שנתקלו בהם בדרכם, כשהם צועדים, משפחות משפחות, נשים, זקנים ילדים וטף. בלית ברירה הם נאלצים להסתתר ביום ולצעוד בלילות. הם מסתירים את יהדותם ואת יעדם האמתי, מפחד השלטונות. לעיתים עליהם לשחד את החיילים בכסף, על מנת שיאפשרו להם להמשיך במסע. על הכמיהה לציון והאמונה האיתנה, שהמתיקו כל קושי ואבדן בדרך. על הפתעות ונסי נסיים...

מבנה הפרקים בספר ונקודות התצפית:

הפרקים הראשונים: (פרקים אחד עד שמונה), מתחילים ודנים בהווה מתוך נקודת התצפית של גל שמאוכזב מהתנהגותו של גיורא, אל דוד במועדון השיט, עד למפגש המפתיע ויוצא הדופן בין גיורא למולאלם, אביו של דוד. מפגש זה יעמיד את התנהגותו של גיורא באור חדש.

מהפרק התשיעי, בעקבות מפגש זה, מולאלם וגיורא מספרים את סיפורם מתוך נקודת מבטם כמבוגרים, פרק אחר פרק, לסירוגין כשהם לוקחים את המאזינים שלהם: גל, דוד, קושי והקוראים, אל עברם.

הם מספרים את סיפור העלייה במבצע אחים. גיורא מתוך עיני הלוחם ששמו דודי ומולאלם מתוך עיני הילד שבגר וחווה את המסע עם בני משפחתו. הסיפור נפגש ברגע בו מולאלם הצעיר, נעלם מעיני הלוחמים, בשל הנסיבות: החיילים הסודנים שהגיעו לפתע עם הורדת הסירה האחרונה אל הים, מאיימים ברוביהם על גבי, דודי (הוא גיורא) וערן (הוא קושי). מנקודה זו, לסירוגין, כל אחד מספר את מה שאירע לו להפתעת הצד השני שדמיין את התוצאות לגמרי אחרת...

הסיפור מסתיים בסגירת מעגל: כעת התנהגותו של גיורא נראית באור אחר, נסלח. אנו חוזרים אל הסיפור בהווה, אל גל ודוד שמתפעמים מהסיפור ומחליטים לכתוב אותו יחד, במסגרת העבודה שהם צריכים להגיש: "מסע בעקבות שמי". גיורא מזמין את דוד לעבור לקבוצתו ומבטיח שיעבוד אצלו קשה, "ושלא תחשוב שאעשה לך פרוטקציה בגלל אבא שלך!", הוא מוסיף. כולם נפרדים.

הפרק האחרון (ארבעים ושש), דן בכך הכתום בו הייתה שמורה השקית עם אפר הפרה האדומה, שסבו של מולאלם ביקש ממנו, לפני מותו, להעלותה ארצה. מולאלם, מספר מה עלה בגורלה. יש לו גם חלום, אותו הוא מתכנן לבצע ברצינות רבה, להקים מוזיאון לזכר תרבות עולי אתיופיה.

תיאור הדמויות:**מולאלם:**

אביו של דויד מספר את סיפור העלייה של משפחתו ודרך סיפורו אנו מגלים ילד צעיר הפוסע בשבילי בגרותו במסע לארץ ישראל.

במשפחתו הוא מכונה: "זה שמקלקל הכול". תמיד מגיע אחרון, לא שמח מתי שכולם שמחים. הוא מתנצל שהוא לא עושה זאת בכוונה, זה פשוט יוצא לו ככה... הוא מדמיין את עצמו גיבור על שמציל את משפחתו ומכה בשודדים. אך מודע לכך שמתייחסים אליו כאל ילד קטן ומסתירים ממנו דברים.

מולאלם היה בן שבע, כשסבו מספר לו את הסוד. הוא מספר על עצמו שהיה ילד חרוץ שעזר לסבתו וסבו לקראת הכנות השבת. הוא מתאר בגעגוע את תבשיל הבשר האהוב עליו, שאכל אצלה ואת השיחות המיוחדות, עם סבו, שהיה הקייס של העדה.

הסוד שסבו מבקש ממנו לשמור, קשור באפר הפרה האדומה. באתיופיה, הוא מסביר לנכדו, מפזרים מעט מהאפר הנדיר, בבית הכנסת ואת השאר שומרים למטרות טהרה, כמו שעשו בבית המקדש. "בחלק קטן ששומרים בבית הכנסת לא נוגעים. הוא נשאר שם תמיד". כעת הסב מבקש ממולאלם לקחת אתו את האפר לארץ ישראל, לירושלים, למקום המקדש. הוא מבקש ממנו, לשמור עליו היטב מפני שודדים שחושבים שלאפר יש סגולות ריפוי. הוא סומך על נכדו הקטן שלא ישכח את כד האפר כשכולם יתכוננו לעזוב לציון. זו בקשתו וצוואתו האחרונה לנכדו.

שנתיים אחר כך כשהוא בן תשע, הוא לא ישכח לרוץ אל מקום המסתור, בבית הכנסת, ברגע האחרון, לפני היציאה מהכפר אל ציון, כדי להטמין את הכד בתיקו לאורך המסע. הוא כמעט ויעכב את משפחתו מלצאת למסע, אך הוא יקיים בקשה זו בכל נוחותיו, למרות הקשיים שבדרך.

כשהוא שוכח בטעות את התיק, הוא מרשה לעצמו לשמור את סודו ולדמיין שהנחש, הממבה השחורה, באה לשמור לו על התיק ולכן נעלמה במפתיע כשהוא בא לבסוף לשמור על התיק בעצמו. בהמשך כשהתיק שוב נעלם, לאחר התנגשותו בעץ, הוא מתעקש שהוא לא ימשיך במסע עד שימצא. כולם מדברים על ליבו שימשיך, שיקנו לו תיק חדש, אך הוא לא מוותר. רק לאחיו שמצטרף לעזור לו בחיפוש, הוא מגלה את הסוד.

שמו של מולאלם, בא מהביטוי: "כבודו מלא עולם". וסבו של מולאלם מזכיר לו שהשם שלו בחר אותו. שיש לו אחריות גדולה לספר על מנהגי העדה האתיופית לאלו שאינם מכירים אותה. ואכן כשמולאלם מגיע לציון הוא ממלא אחר בקשה זו ומתכנן להקים מוזיאון לתרבות עולי אתיופיה.

מולאלם מתאר את המסע מתוך עיני המבוגר המסתכל לאחור על עברו. הוא מתאר את עצמו כילד תוסס ומלא מרץ, שהולך ברגל הלך וחזור שוב ושוב עד שכולם מדביקים אותו בהליכתם.

הוא מצייר לנו את עצמו כילד עדין הפוחד מחיות. לכן עבד בכפר באתיופיה, עם אביו בנפחייה. הוא עוזר לו והוא מלמד אותו את רזי המקצוע. כשיצאו למסע, הילדים רבו מי ירכב על החמור והוא כמובן, צעד ברגל. כשהם צריכים לחצות נהר רחב של כ-150 מטר, הוא חושש להיות על גב הסוס ולהשגיח על בני דודיו הקטנים. למרות זאת הוא מתגבר על פחדיו ומרגיע אותם ואת עצמו שהסוס רגוע והם יגיעו בבטחה אתל היבשה, וכך אכן היה. כשהוא הוזה מחום ובקושי יכול לזוז, אביו מעלה אותו על החמור והוא כל כך תשוש שאין לו כוח להתנגד.

בנוסף לכך, הוא ילד תמים שאינו מפסיק לשאול. לדוגמה: הוא שואל למה הולכים בלילה ומסתתרים ביום? כילד חכם הלומד את הסכנות שבדרך הוא ממשיך לשאול את המבוגרים ממנו על מנת להבין את המציאות סביבו. דוגמה נוספת לכך: הוא לא מבין ממי הם מסתתרים ביום? ואחיו מסביר לו שחיילי הצבא האתיופי אוסרים לעלות לציון, ואם יתפסו יכנסו לכלא. הוא גם לא מבין מדוע לא הולכים ישר לציון ואביו מסביר לו שסודן זו תחנת ביניים בדרך לציון.

הוא מספר שאחיו כועס על שאלותיו ומכנה אותו תינוק וטיפש, אך הוא בעל בטחון עצמי וסקרנות אין קץ, שלא מפריעים לו להמשיך ולשאול. דרך שאלותיו, גם אנו לומדים, יחד אתו, על המציאות שסביבו.

תמימותו המאפיינת גם את שאר הילדים, מתבטאת באמונה הפשוטה במילים: "ירושלים של זהב". ירושלים שרחובותיה ובתיה מצופים אבני זהב. זו אמונתם הזכה של הילדים שיהיה נס שיביא אותם אל הארץ: הם יגיעו לים סוף והים יבקע לשניים או שיגיעו לארץ, על כנפי נשרים.

ברגעי משבר במסע, מולאלם פוחד כילד ונצמד אל אמו, אך שומר את התיק עם הכד צמוד אליו. התנהגותו היא פרקטית ואחראית. לדוגמה: כשחיילי הצבא האתיופי יורים באוויר ומכתרים את הקבוצה, מולאלם הצעיר דואג לסבתו שנעלמה עם החמור שברה, מפחד היריות. הוא אוטם את אזניו מלשמוע את זעקות המדריך שחיילי הצבא מצליפים בו. (אמו מכסה את עיניו). אך הקולות היו חזקים מדי. כשהם נפטרים מהחיילים בזכות שוחד כסף, מולאלם מתעקש להמשיך ולשאול היכן סבתו. הוא כועס על החמור שחזר בלעדיה ועם דמעות בעיניים צועק עליו שיוביל אותו לסבתו העיוורת, שבדיוק מופיעה לפניו מחייכת.

הוא עוקב במהלך המסע אחרי כל פרט ומתעד אותו בעיניו ובלבו. הוא מתפעל מאמו שצועדת בהיריון עם בטן עגולה מלפנים ובטן עגולה מאחור, ללא תלונות. (אחותו הקטנה נפוקש צמודה לגבה). ולומד ממנה מהי סבלנות והתמדה. כשאמו יולדת את צ'קולש לפני זמנה ונדמה שהיא דוממת. אמו בוכה וכולם מתאספים סביבה בחיבוק. הוא מתאר לפרטי פרטים ובעצמה את הנוס הגדול של תחיית המתים של צ'קולש הזעירה, שנקברה בחול וזכתה לחיים חדשים מקרני השמש שחיממו אותה. (כמובן שכאן הנגיעה המופלאה של הסופרת רונית לוינשטיין מלץ, ששמה את הדברים בפיו).

אבל כשקשה לו, הוא לא מתבייש להתלונן. לדוגמה: ההליכה בלילה הקשתה עליו והוא מתלונן שאינו רואה דבר כתינוק. ומנגד בלילות ירח, הוא עצמאי ורץ בצמוד למורה הדרך כאילו הוא בעיצומו של טיול.

ועוד, הוא מתנהג כמו ילד קטן שמתקוטט עם אחיו הלועג לו על תלונותיו ובכינותו ואינו נשאר חייב. הוא ילד אמיתי שבוכה, שפוחד, שדואג, שמתגעגע, שסובל יחד עם כל בני העדה במסע המפרך. הם סובלים במחסור במים, באוכל ומחום אך דבקים במטרתם הקדושה. "אין עוד אתיופיה, אין חברים מהעבר. אין בית עם שידת הספרים של אבא והחפצים המוכרים. אבל שמחנו

גם שאין עוד מסעות ליליים ושינה בשטח, אין עוד מערות ותצפיתנים, חיות טורפות או מלשינים...ומי יודע...כבר נוכל לישון בירושלים".

מולאלם עובר מסע התבגרות במהלך המסע. בתחילת המסע אביו מתייחס אליו כאל ילד קטן ולא אחראי אך הוא רואה את השינוי שחל בו במהלך המסע. הוא מבקש ממנו להצטרף לתורנות השמירה ומלמד אותו לצוד חיות טרף: "אתה כבר גדול מולאלם, אתה כבר מספיק בוגר כדי ללמוד להסתדר לבד ביער. זו משימה שכל בוגר צריך להכיר". הוא צד אילה צעירה ואביו מחמיא לו: "כל הכבוד בן! אתה באמת כבר יכול לקחת אחריות של בוגר!". הוא לומד להתמודד עם אריה בדרך ולשוב אל החיים לאחר שהתנגש בעצמה בעץ וכבר חשבו שלא יחזור אל החיים. בהמשך הוא מתצפת בגבול סודן, יחד עם אחיו ומדווח במחברתו מתי החיילים מפטרלים בסמוך למעבר הגבול. אביו גאה בו ובמידע שנתן.

הוא כבר בן 11 כשהוא הולך לאיבוד בשוק של גדארף. הוא נכנס לפאניקה ומתחיל לבכות כמו ילד קטן. הוא מפחד שתיחשף זהותו כיהודי ולכן שותק כשמנסים לעזור לו למצוא את אביו. הוא ממשיך להזיל דמעות אך איתן בדעתו להיות כאילם ולא לסכן את כולם. כשאביו מגיע הוא מזהה בעיניו בהלה משותפת לשלו.

מולאלם נפגש עם המוות שוב, כשדודתו הבטנש נחלשת בעקבות המסע ומתה. קשה לו כילד לראות את דודו בכאבו ובעיקר את אביו המנהיג החזק, שנשבר ומאשים את עצמו במותה, כי בגללו היא ומשפחתה יצאו למסע. "משהו בעיני של אבא כבה". וגם בספרו את הסיפור ממרום גילו, הוא הזיכרון מכאיב בעצמתו: "גרוננו נחנק, והוא לא הצליח להמשיך בסיפור".

מולאלם כבר בוגר ואחראי ויודע מראש שהלילה יוצאים מהכפר לציון. זאת בניגוד ליציאה מכפרם באתיופיה, אז עוד היה צעיר והסתירו ממנו עובדה זו. הוא נדהם יחד עם כולם לראות בפעם הראשונה את גבי, מפקד המבצע, איש שכולו לבן.

כשהם במשאית לכיוון כפר הנופש, הוא מרגיע את אחותו הקטנה בקול של נער בוגר, שלא תדאג יותר, עכשיו כל המשפחה יחד. אמו מתרגשת להכיר כי אכן בגר במהלך המסע.

הוא נצמד לדודי שנראה לו צעיר וחזק, הם נעשים חברים. מולאלם מתנדב לעזור לדודי ולחלק שמיכות לאנשים בזמן שהסתתרו בדרך בנדיק שהצל מאור השמש. ומבצע באושר את המשימות שדודי מטיל עליו באחריות, כשהם מגיעים לחוף בכפר הנופש. הוא עוזר לו לסמן את התיקים, לחלק לאימהות בקבוקי יין קטנים להרדמת התינוקות ולערוך רישום של העולים לסירות. מולאלם נרגש מהאחריות שקיבל על עצמו. הוא עומד ליד דודי ומסמן את האנשים שעולים לסירה. הוא לא עולה עם משפחתו עד שייסיים לעזור לדודי. בכך הוא מקבל על עצמו את האחריות עד הסוף בלי פשרות ופינוקים. הוא מבצע כל משימה שדודי מטיל עליו כמו לרדת ולבדוק שלא נשאר במשאיות שום ציוד של המשפחות. הוא מתבקש לעשות זאת בזריזות ומבצע אחר ההוראות בקפדנות.

כשהוא שומע יריות הוא מסתתר בארגז המשאית ומציץ בנעשה דרך קרע הברזנט שבמשאית. הוא מודאג כשהוא רואה שדוחפים מהר את הסירות לים ללא הרישום שלו ושסירה אחת נתקעה. הוא מדמיין את הגרוע מכל, כאשר הוא מבחין לבסוף, בהקלה, שהסירה מתרוממת ונסחפת לים.

הוא רואה את החיילים הסודנים מתקרבים אל דודי וחבריו, הוא מעוניין לצאת ולעזור להם אך מבין שרק יקלקל. הוא מבין שאין לו אומץ לצאת ממחבואו. נשמעות צעקות באנגלית וערבית ושוב יריות. הוא נזכר שהתיק שלו לא אתו והאפשרות להציל אותם על ידי קליעת חצים עם חומר הרדמה, בלתי אפשרית. הוא מתוסכל ובודד. הוא בוכה מותש על שהופרד ממשפחתו, על שאכזב את סבו ואת חבריו.

הוא מסתתר כשעה וכשהוא יוצא ממקום מחבואו החוף ריק ושומם. הוא מבטיח לעצמו באומץ רב שעוד ימצא דרך לשוב לציון ולהתאחד עם משפחתו. מולאלם מתנחם בעובדה שהם נמצאים בבטחה בדרכם לארץ. באומץ רב הוא מחפש טרמפ לפורט סודן ובתושייה, כשהוא מגיע לשם הוא עובד בשוק לפרנסתו וכך שורד עד שמתאפשר לו לעלות ארצה, במבצע משה. זיכרון חברו דודי שנקשר אליו ואיבד אותו, מכאיב לו. הוא מבטיח לעצמו ואף מקיים זאת אחר כך, לקרוא לבנו על שמו של דודי, דוד.

גיורא:

גיורא בהווה, הוא מדריך חדש במועדון השיט, שהגיע רק השנה. גל מתאר אותו כמדריך האהוב עליו, למרות שיחסית למדריכים האחרים הוא המבוגר בקבוצה.

תאורו החיצוני על ידי גל: "יש לו שיער בלונדיני ארוך אסוף בקוקו, שיש בו גם ערות לבנות, גוף חסון ושזוף כאילו הוא בחור צעיר, והכי חשוב- הוא מכיר ממש את הים." הוא מתואר כמדריך המושלם שיועד להיות חבר ולצחוק עם תלמידיו ומנגד להיות מקצועי ומקפיד על שיטות ברמות על.

סימן היכר נוסף שיש לגיורא היא הצלקת הגדולה בזרוע שמאל. בזכות פרט זה מולאלם מתעקש להיפגש אתו והם סוגרים מעגל.

כבר בפתיחת הסיפור, התנגדותו לקבל את דוד לקבוצתו, בשל צבע עורו, מעוררת התנגדות עזה מהסביבה. גיא נבוכ מתגובתו וכועס עליו שהוא מבייש את דוד לפני כולם. הוא מוכיח אותו על שהסכים בהתחלה לקבלו וחזר בו ברגע שראה את צבע עורו ומראהו. הוא מטיח בו שהוא גזען, שצבע העור אין לו דבר עם יכולת השיוט והגלישה וכל אחד יכול ללמוד זאת. הוא מציין שהוא לא מכיר את גיורא כגזען עם דעות קדומות.

בתחילה גיורא שותק וגיא מתעצבן ומוסיף בדבריו אליו שהוא גם מתנשא בשתיקתו. לגיורא אין סבלנות לנאומים של גיא. בציניות הוא מושיט לו יד להיכרות מחודשת. הוא מצייר לגיא פרופיל של מדריך מסור שנמצא תחת איום פיטורי העובדים במועדון, בשל קיצוצים, דבר שלא מפריע לו לעבוד מכל הלב ולהיות מסור לתלמידיו. הוא מדגיש שהוא אוהב ילדים מכל הסוגים אך מתעקש שהקבוצה שלו מלאה, והוא לא מקבל שום ילד נוסף, " בטח לא אחד שקוראים לו דוד."

גל מספר שגיורא עבר על התקרית, כאילו שדבר לא אירע. הדרך כתמיד ואף הקפיד עם תלמידיו יותר מתמיד. גל מתקשה להתרכז בשיעורים, ודבריו של גיורא והמבט הפגוע של דוד עומדים מול עיניו כל הזמן.

כשקושי מעביר פעילות ערב במועדון השיט הוא בוחר לספר על מבצע אחים. הוא מספר על הפעילות הסודית של השייטת בשיתוף המוסד, בה הוא השתתף. הוא מעלה מצגת תמונות מהמבצע ומשתף שגם גיורא היה לוחם במבצע. עובדה זו מחדדת את השאלה שעדיין נותרה בעינה: אם גיורא השתתף בהעלאת יהודי אתיופיה דרך הים, מדוע הוא התנהג בגזענות כזאת כלפי דוד? האמנם התנהגות נובעת מדעות קדומות או שמא יש פרטים שחסרים לנו להשלמת התמונה המלאה בפאזל? הדברים יתבהרו בהדרגה במהלך סיפורם של גיורא ומולאלם על הקורות אותם בעברם, בסיפור העלאת האחים במבצע, מאתיופיה.

בעבר, הכינוי של גיורא כלוחם צעיר במבצע, היה דודי. תאורו החיצוני, על ידי מולאלם, במפגשם הראשון, הוא: צעיר וחזק בניגוד לעורו הלבן ותלתליו הגדולים הבהירים שנתפסו בעיניו כשערות לבנות של איש זקן.

דודי הוא גיורא וערן מתארגנים לסיפור הכיסוי בכפר הצוללנים בסודן. הם מרימים שלט בחזית בניין: מסביב לעולם-חברה לתיירות, מתמחים בטילי אתגר באפריקה. דודי מאופיין עם כל רצינותו לתפקיד, כבעל חוש הומור. כשערן שואל אותו מתי תגיע המזכירה הוא מציין שכבר הגיעה. כשערן מתפלא היכן היא הוא שולף מהקופסא מזכירה אלקטרונית ומקליט משפטי פתיחה מוכרים...

הם מתחפשים לאנשי עסקים המגיעים לפגישה עם מנהל משרד התיירות בחרטום. חלוקת התפקידים ביניהם ידועה מראש: דודי הוא הדאגן וערן היצירתי.

בדרכם אל הכפר בפורט סודן, בפעם הראשונה, בנסיעה במכונית בשטח הפתוח, ערן מרשה לעצמו לשיר בקול שירים של גידי גוב ואילו דודי גוער בו ומקפיד על הכללים, שלא ייהרס סיפור הכיסוי שלהם.

כשערן מקפיד לשחד את השוטרים במחסומי המעבר בדרכם לכפר הנופש, דודי רוטן על בזבז הכסף ולטענתו יכלו לעבור גם בלי תשלום. כשערן טוען שהוא מקדים רפואה למכה, דודי מקפיד על שתיקה וממהר להתפייס עם חברו.

כשהם נתפסים על ידי שוטרים הדורשים מהם תעודות וחושדים בהם שהם מבריחים, ערן רגוע משחק את סיפור הכיסוי ואילו דודי משתף פעולה אך מודאג מאד. הוא לא יודע את השפה הערבית בניגוד לערן ולכן מתקשה להבין את הסובב אותו. כשהם משתחררים לבסוף לדרכם, דודי פסימי במחשבותיו על כל מה שיכול היה להשתבש, אך ערן פוסק בביטחה: "המבצע הזה עומד להצליח, אתה מבין? הוא חייב להצליח. פשוט חייב!"

כשגבי דורש מהם לשפץ את הכפר ולתפעל אותו כמקום תיירותי לכל דבר, הוא מדגיש שמדינת ישראל תשקיע הון רב על מנת להעלות את יהודי אתיופיה. הוא מבקש סיפור כיסוי נקי, שהכפר יצליח כמקום תיירותי הראשון מסוגו, בלי שום הנחות.

ערן ודודי מתחילים לעבוד במרץ כדי לתפעל את המקום. כאשר הם לא מצליחים להשיג מזגנים בסודן וגם לא מאירופה, הם מזמינים מזגני תדיראן מישראל ודואגים למחוק במכחול וצבע שחור את הלוגו בעברית, המוטבע בכל המזגנים.

דודי הוא גם חכם וזהיר, כאשר הוא מזמין כמויות של חגורות הצלה לאחים, הוא לא רוצה לעורר חשד במתפרה המקומית ולכן לא מבקש להזמין גם חגורות הצלה לילדים ולתינוקות. זאת מתוך הנחה שבכפר הצוללנים שוהים רק במבוגרים והבקשה תעורר שאלות מיותרות הוא מעביר את הבקשה לאנשים הארץ, שישלחו אותם עם אנשי השייטת כשיגיעו.

דודי מתגלה כצוללן נועז וכשגבי המפקד קופץ לביקור בכפר, הוא לוקח אותו לסיור בעומק הים. הם נהנים מהשונית המרהיבה והדגים הצבעוניים ואף מגיעים לאתר צלילה חדש, לאנייה אומבריה, אניית משא איטלקית ישנה, שטבעה לפני חמישים שנה ולא חולצה מעולם. גבי נעלם פתאום ודודי נבהל, "כי ככה הוא ממחר להיבהל". למרות דאגתו לגבי, הוא מחכה לשוב בסבלנות והלה חוזר עם מזכרת מהאנייה, פעמון ברזל ישן.

ועוד, כשהנרי "העיתונאי" מגיע לכפר הנופש, כדי להכין כתבה עבור עיתון צלילה ידוע בעולם, ערן חושד בו כי הוא לא מפסיק להסתובב ולרחרר ולשאול שאלות. דודי מחליט בתושייתו לטפל בו. הוא מזמין אותו לשוט איתם לעומק הים כדי לבדוק את

השטח ולגלות אתרי צלילה חדשים. הם מתישים אותו בים ומפחידים אותו ולסיום מפילים אותו "בלי כוונה" לתוך אזור אלמוגים חדש מוכה מדוזות סגולות שאינן עוקצות, מה שהנרי לא ידע וזעק בפחד רב... כך סילקו את האיש המתחזה מן הכפר.

כל החבורה מתאפיינת באהבתה לארץ ובישראליות שבה. בלב הים יכלו לשמוע גלי צה"ל ללא חשש ולדבר עברית. הם שומעים מערכונים בעברית ברדיו: "העולם מצחיק, אז צוחקים". מתענגים על מספר דקות בהם הם חוזרים להיות מה שהינם, ישראלים הנהנים ויודעים בעל פה מערכונים של הגששים ומרשים לעצמם להתפרק למספר דקות יקרות, כאנשים צעירים חסרי דאגות.

ליל היציאה של קבוצת האחים הראשונה, הגיע. הנהגים, הלוחמים מחכים בקור, בחשיכה, לבואם. המבצע נדחה ביום השל אי הבנה בתאריך. דודי מודאג אם יגיעו ומתעשת ברגע כשהוא רואה את כולם יורדים מהגבעות, לבושים שחור, קרבים אל המשאיות ועולים עליהם בתיאום מושלם ובשקט מופתי. דודי ממשיך לדאוג האם יצליחו לעבור את המחסומים? מה יקרה אם יבקשו לפתוח את החלק האחורי במשאית? מה יקרה אם ינסו לירות עליהם? לכל שאלה יש ללוחמים תשובה להרגיעו ואכן באופן מפתיע הם מצליחים כמצופה.

כשקבוצת אחים נוספת מגיעה לכפר הדייגים וביניהם מולאלם, דודי מגייס אותו לעזרה ונעזר בהיכרותו את האנשים. מולאלם אחראי בין השאר על רשימות העולים לסירות. כל מי שעולה הוא מסמן ברשימה בצורה מסודרת. כשנפוקש בטעות מופרדת ממשפחתה דודי מבין את הטעות, למרות המתח ובלחץ, הוא לא מאבד את העשתונות ורץ בחיך ובמסירות, בתוך המים למסור אותה לחייל שעל הסירה וזה העביר אותה לאביה.

דודי מפרגן למולאלם על עזרתו ולמרות שהשפה מפרידה ביניהם הם מתקשרים בעיניהם ובחיוכם. שליחות המבצע מקרבת ביניהם כאחים ממש.

המשבר מגיע כאשר שורת חיילים סודנים עם רובים בידיהם, מגיעה לכפר. אנשי השייטת בעוז רוחם דוחפים את הסירות מיד לים. אחת מהסירות נתקעת אך לבסוף מצליחים לשחררה אל הים.

גבי, ערן ודודי מוקפים בחיילים המכוונים אליהם רובים. גבי כמפקד המבצע, הבנוי ללא חת, מצליח לעכבם בשיח בשפה האנגלית, שפה שמיעוטם מבינים. הוא עובר לשלב ההתקפה וטוען שהם מפריעים לפעילות התיירותית של הכפר. הוא טוען שלא היו סירות ואם נראו, אלו מברחים. הוא נעזר בשמו של קצין חשוב בצבא של פורט סודן, אחיו של זאכר מפקד תחנת השב"כ האזורית. כך הן ניצלים. אך הם מבינים שכבר לא יוכלו לחדש את המבצע עם קבוצה נוספת, מאחר וכיסוי המקום נחשף ושצריך להתקפל במהירות.

באריזה ליציאה, דודי חסר מנוחה ומשהו מציק לו ואינו יודע מה. רק ביציאה מהכפר כשראה את הילד הקטן במכונית התיירים מנופף להם לשלום, נזכר במולאלם. הם חוזרים לחוף ומחפשים אותו במשאיות. כשגורא מספר חלק זה בסיפורו קולו נחלש וקשה לו להמשיך. קושי- הוא ערן, ממשיך במקומו.

דודי מתפרץ בכעס וטוען שהוא שלח את מולאלם אל מותו. שבתוך כל הלחץ שכח שהוא מסתתר במשאית. הוא לוקח על עצמו את מלוא האחריות לאירוע ולא מוכן להקשיב לגבי שמנסה לשכנע אותו שלא ידוע מה עלה בגורלו של מולאלם. הכוח מחכה להם במנחת לחילוץ והם חייבים לעזוב את המקום. כשהם על המטוס הם מקבלים עדכון שהקבוצה האחרונה בדרכה לארץ, בשלום. הם חוגגים ומרימים פחית קולה לחיים לחיי כל השותפים במבצע ורק דודי בשקט שלו אומר שהוא מרים לחיים לזכרו של מולאלם שהאמין בו והוא אכזב אותו. יהי זכרו ברוך. דודי משוכנע שמולאלם נהרג בגללו והוא כואב את העדרו.

דודי לא מצליח לגרש את המחשבות מראשו. הוא רגיש ומתקשה להתמודד עם המציאות שנכפתה עליו. הוא לא שוכח את מולאלם הקטן עם עיניו השחורות וחיוכו הרחב. הוא מסרב להגיע לטקס עם ראש הממשלה, שר הביטחון וראש השב"כ, בהשתתפות העולים האחרונים מאתיופיה במסגרת המבצע. הוא מאשים את עצמו שמשפחתו של מולאלם עלתה לארץ בלעדיו. הוא נושא באחריות ולא מסוגל להגיע לטקס ולהסתכל להוריו בעיניים. הוא לא הגיע לקבל את אות ההערכה מהרמטכ"ל ומאז הוא סירב לצאת למבצעים חדשים. הוא הפסיק לעבוד במוסד ולא רצה שום קשר עם הארגון.

גיורא- הוא דודי, ניסה למחוק את התקופה הזאת מזיכרונו. בכל ילד אתיופי, בכל תלתלים שחורים, הוא ראה את מולאלם, ובכל עיניים גדולות שחורות הוא ראה מבט מאשים. הוא חי עם תחושת האשמה הזאת יום יום ושעה שעה...היה לו קשה להתמודד וחבריו ניסו לעזור לו. הוא העדיף להתחמק בשל הפצע העמוק שנפער בו. לכן טעו בו וחשבו אותו לגזען, אנוכי ולא מתחשב באחרים...

גל מספר על עצמו שגדל "בבית של ים". הוא מתאר את האקווריום הגדול שיש בכניסה לביתו ובו דגים מיוחדים מאד מסוגים שונים. הוא מידע אותנו שאביו שולט בכל שמות הדגים ומומחה בעניינם ואמו היא דוקטור לימיה. שניהם צוללים ומומחים בתחום. לכל אחד במשפחה יש תחביב ימי אחר, וגם שמותיהם קשורים לים. מאחר והוא הבן הרביעי במשפחה, הרעיונות לשמות מיוחדים, בהקשר לים, אזלו ולכן נקרא בפשטות גל.

תחביבו של גל הוא שיט במפרשיות 420 והמדריך שלו גיורא נערץ עליו והוא מאד אוהב אותו, "אפילו שהוא קצת מבוגר יותר מהמדריכים האחרים. גל מעריך את יכולתו להיות חברה'מן מצד אחד ומצד שני מקצועי מאד ומקפיד בענייני השיוט "ברמות על".

גל מגלה בהפתעה שגיורא הוא סוג של גזען עם דעות קדומות, כשהוא מסרב לקבל את דוד, ילד אתיופי, לקבוצתו. הוא נלחם על זכותו של דוד להצטרף לקבוצתו של גיורא. הוא מציע לו שיפנו אל קושי, מנהל מועדון השיט, שיעזור בדבר. כואב לו כשהוא מבין שדוד מפרש את שמו של קושי, קיצור של שם המשפחה קושילביץ, ככושי. הוא מנסה להסביר זאת לדוד ומסתבך בלשונו וחש שאכזב את חברו. תקרית זו משפיעה על התנהגותו באותו היום בחוג, הוא לא מרוכז בנעשה, עצבני ועושה הרבה טעויות. בכך מתגלה לנו ילד עם רגישות לזולת ובעל שאיפה לצדק חברתי.

הוא גם מעיד על עצמו שהוא ילד שמתקשה לענות כשמדברים אליו. ילד עדין שהמילים לא יוצאות לו מהפה, כשהוא צריך לענות תשובות לאחרים. רק אחר כך כשהוא לבדו, בבית, עולות לו כל התשובות המתאימות, "השנונות והמדויקות". הוא מוסיף בעוקץ, שאז כבר אין לו הזדמנות להשתמש בתשובות האלה, "כי בפעם הבאה כבר שואלים אותי שאלות אחרות לגמרי". הכנות שלו שובה אותנו וכך התקשורת שלא להגיע לחוג במועדון השיט, במחאה על דחייתו של דוד מקבוצתו של גיורא. גל שובת, מוכן להפסיד שעות אימון יקרות בים ובלבד שלא לשתף פעולה עם גיורא "הגזען". בסופו של דבר הוא עובר לקבוצתו של גיא, בדיוק מסיבה זו.

גל חברתי ומהר מאד דוד והוא הופכים לחברים טובים. גיא המדריך, מצוות אותם לזוג שייטים והם עובדים "בתיאום מלא". במהלך הקיץ כולו, הם נפגשים כל יום בים לאימונים וטיפול בסירה. הוא מצליח לשכנע את דוד לעבור ללמוד בבית ספרו ומעיד על עצמו שאם כבר צריך ללמוד, אז ל"פחות לעשות את זה עם חברים שכיף איתם".

דוד נגוסה

מתואר כ"ילד אתיופי ביישן וגבוה, עם תלתלים גדולים שחורים". כך גל רואה אותו לראשונה ומיד מתחבר אליו. דוד בעל עיניים שחורות גדולות המבטאות את רחשי ליבו, גם ללא דיבור. הוא מתפלא כשגל קורא למנהל מועדון הצלילה: קושי ובטעות מפרש זאת ככושי. קשה לו עם המפגש הראשון במועדון השיט, שנסב ברובו על צבע העור שלו. "אני לא בטוח שמתחשק לי להמשיך להיות כאן". הוא אומר במשפט מסכם את רחשי ליבו. גל מנסה להסביר לו זאת, אך הוא נושא רגליו והולך.

למרות כל זאת, דוד מבליג ונכנס לקבוצה של גיא ומתאמן הרבה. הוא מוכשר מאד ומצליח לצמצם את הפערים בינו ובין האחרים. הוא מצוות לגל ויחד הם זוג שייטים מוצלח ביותר. הוא זריז, גמיש ואתלט ולכן תפקידו להיות מספר 2 בצוות, האחראי על כיוון המפרשים והסירה.

בנוסף, דוד חברתי, נעים ומשתף פעולה עם הסובבים אותו. הוא מקשיב לגל המשכנע אותו לעבור לבית ספרו, מאחר שהחליט לעזוב את החטיבה הקודמת שבה למד. הוא מתמיד בהגעה לאימונים עם גיא וניתן לסמוך עליו. גם כשגל והוא נקלעים לסערה, הם מתואמים יחד ודואגים אחד לשני.

הוא שותק כשנודע להם שגיורא היה לוחם במבצע אחים, וביחד אתו שותק גם גל. למרות שלא ברור איך זה יתכן נוכח יחסו המתנשא של גיורא כלפיו, בשל צבע עורו. הדברים לא מסתדרים לו אך באופיו, הוא שקט ובוחן את הדברים לאטו.

כשגיורא מחלץ אותם מהסערה, מתאפשר לגל לדבר על הנושא וגיורא אכן מודה שהשתתף במבצע ו"באמת עשינו שם היסטוריה". גיורא תוהה בקול שיתכן והעלה את אביו של דוד, אך דוד עונה לו בקרירות, לא מתפשרת שזה לא יתכן, כי אביו עלה במטוס במבצע משה. לאחר מכן הוא שותק וכולם אתו. דוד לא נשאר חייב לגיורא ולא מוכן להעמיד פנים שהוא סלח לו על התנהגותו. הוא ישיר וכן.

והוא גם עקשן. הוא מתקש לדבר עם גיורא בשליחות אביו ולא מוותר למרות כל הסיבות שגיורא נותן לו, למה הוא לא יכול לדבר אתו. רק כשהוא אומר את שמו של אביו, גיורא דומם ומבולבל. דוד מגלה רגישות למצבו של גיורא ודואג שכל מי שעומד סביבו ייתן לו זמן להירגע עם עצמו. דוד שומר עליו "כמו על חיה פצועה".

דוד וגל מגלים יחד את הסיבה להתנהגותו של גיורא ביחס לצבע העור של דוד. הם מבינים שגיורא לא היה גזען, אלא נשא בלבו כאב עצום כל השנים, עד לסגירת המעגל, בראותו את מולאלם בין החיים. שניהם מבינים שלעיתים, אנו טועים ונותנים פרשנות לא נכונה, להתנהגות בלתי מובנית של אחרים. יש לגלות סובלנות, הכלה והבנה עד שהדברים מתבהרים במלואם.

דוד קרוי על שמו של גיורא, ששם הכיסוי שלו כלוחם במבצע, היה דודי. אביו, מולאלם, רצה לזכור בדרכו את אותו לוחם שנתן בו אמון במבצע העלאת האחים וחשב שהוא אינו עוד בין החיים.

דוד וגל מחליטים יחד להעלות את הסיפור במסגרת העבודה שהם צריכים להגיש בסיום החופש: "מסע בעקבות שמי". דרך שמותיהם הם יספרו את הסיפור המיוחד של בני העם הזה, בארץ הזאת, הסיפור של גיורא ומולאלם.

1. אהבת הארץ:

העולים מאתיופיה מגשימים חלום של אלפי שנים, לעלות לארץ ישראל. הם עוזבים בית ויוצאים למסע מפרך ברגל, עם כל בני המשפחה מזקן ועד הטיפ. במסע הם נתקלים בקשיים וסכנות: פחד משודדים, חיילי המשטר, חיות מסוכנות, מחסור במים, אבדן בני משפחה שלא עמדו להם הכוחות במסע המפרך ועוד. למרות כל זאת הם כמהים לציון ולא מאבדים את התקווה להגיע אליה ולחיות בה.

גם אצל הלוחמים של השייטת מתבטאת האהבה לארץ, כשהם במבצע, בסודן טבועה בהם הכמיהה לדבר עברית, לשמוע שירים בעברית, הגעגוע לשתות בירה ישראלית, לשמוע רדיו בעברית, לצחוק ממערכוני הגשש ומעל הכול לשוב הביתה בהקדם ולהצליח במשימה של הבאת האחים לארץ.

זה מתבטא גם בשמחה העצומה בסיומו של המבצע ובחזרה לארץ האהובה, בשלום.

2. אהבת עם ישראל:

עצם היציאה למבצע מורכב כזה, בלב אומה עוינת, החל באנשי השייטת ששיתפו פעולה בים, דרך אנשי חיל האוויר שבכל שלב במבצע הושיבו שני טייסים בקוקפיט בהיכון כדי להזניק מטוס חילוץ בשעת מצוקה, ועד לשר הביטחון וראש הממשלה, כולם היו נרגשים מהמבצע וכולם רצו להיות שותפים להבאת האחים לארצם.

גבי יוצא בשליחות המוסד להביא את האחים הביתה. הוא ולוחמיו מסכנים את חייהם פעמים רבות למען אחים שאינם מכירים ובכל זאת הם חשים אליהם קרבה ואחריות. גבי מתפעל מאמונתם החזקה של הקייסים בעניין השבת: "אלה האחים שלי, חשב. אלה האחים." הוא זועם על אסף הלוחם שזלזל באחים וטען שהם פרימיטיביים וצחק על מנהגם לנשק את אדמת הארץ. בעקבות התנהגותו, גבי מפטר את אסף מהשותפות במבצע: "גבי עובד רק עם מי שאוהב את האחים".

כשהם מעמיסים את האחים על המשאיות, הם סופרים אותם ומקפידים על העלאה מדוקדקת של כולם על פי הרשימות. כשיש חריגה, כמו עם הקבוצה הראשונה שהובאה אל החוף, יש לחץ גדול כשמגלים שחסרים שני עולים. הבעיה נפתרה כשהם מבינים ששכחו לספור שני תינוקות שהיו קשורים במנשא אל אימם. ללוחמים יש דאגה עצומה לאחים, לביטחונם ולהבאתם בשלום אל הארץ.

דודי מרגיש כישלון אישי ואשמה עצומה, כשהוא מגלה שאיבד את מולאלם. למרות שהייתה זו היכרות קצרה עם הילד ובני משפחתו זו צלקת הטבועה בנשמתו והיא לא תרפא עד שייסגר המעגל. בעם ישראל ישנה ערבות הדדית ואהבה שאינה תלויה בדבר שמתבטאת בכל שלבי המבצע המתוארים בספר בעצמה רבה.

3. משפחה:

ערך המשפחה מתבטא בדאגה של בני משפחתו של מולאלם אחד לשני ובכבוד שהם רוחשים זה לזה. זה מתחיל באתיופיה, כאשר מולאלם מתאר את הכבוד והאהבה שרחש לסבו ולסבתו, על איך שהגיע לבקרו ולעזור להם באופן קבוע. על שיחותיו הנינוחות עם סבו והבטחתו שייקח את אפר הפרה האדומה אתו עד לירושלים. הוא ממשיך ומתאר את הדאגה לסבתו העיוורת במהלך תלאות המסע.

בדאגה ובהערצה לאמו הצועדת בהריון מתקדם כשעל גבה ביתה הקטנה. בדאגה לאם שילדה בלידה מוקדמת תינוקת זעירה. על הכאב הנורא כשחשבו שהתינוקת נפטרה. בתיאור בכייה של האם הממאנת להנחם ולהיפרד ועל הזמן שהמשפחה נותנת לה להיות עם כאבה מצד אחד ומצד שני החיבוק של המשפחה שמחכה לה. ההמשך בשמחה המשותפת על הגילוי שצ'קולט חיה ונושמת בחול החם בו כביכול נקברה. תמורת שוחד למדריך, חצי קבוצה נשארת עם המשפחה ומחכה להתאוששותה של התינוקת ורק לאחר מכן ממשיכים במסע.

כשמולאלם הולך לאיבוד בשוק הוא מציית לאביו ולא מוציא מילה מפיו, שלא יחשפו זהותם. הוא בוכה ודואג לבואו וכשאביו לבסוף מוצא אותו הוא מרימו בזרועותיו, "ידיים חמות מרימות אותי ומחבקות". הוא סופג בגבורה את מכת האלה מידיו של השוטר ולמרות שלא הספיק לעשות את קניותיו בשוק הוא שמח שמצא את בנו שלם ובריא ושום נזק לא נגרם.

כשאחותו של האב הבטנש, נפטרה ממלריה, הוא ממאן להתנחם. הוא מאשים את עצמו שבגללו יצאה למסע שבועות ספורים לאחר הלידה והמאמץ התיש את כוחותיה. האם מבטיחה לשמש כאם לילדיה של הנפטרת והאב פורס את חסותו על משפחת אחותו. מאותו היום שתי המשפחות עושות הכול יחד. כולם התפעלו מהדאגה שרחשו זה לזה.

4. מצוות השבת:

גבי מודאג משהות האחים בגדארף, הם בולטים בשטח בייחוד בכך שהם מכבים את האש בשישי לפני השבת. הוא מפחד שיזהו את היהודים בעיר ועובדה זו תסכן את המבצע כולו. הוא מבקש מטדסה לבקש מהאחים שלא יכבו את האש ביום שישי,

אלא שיתנו לה לבעור שבעה ימים בשבוע כמנהג אנשי המקום. טדסה טוען שאינו יכול לקבל החלטה כזאת, שהוא לא יכול לשנות מצוות ששמרו עליהן אלפי שנים. רק הקייסים יכולים לכך. ורק כולם יחד יקבלו החלטה בעניין. החלטתם היא שמאז ומעולם הייתה השבת מקור הכוח של העדה ומצווה יקרה ולכן למרות שבתקופות קשות ניסו לפגוע ביהודים מלקיים מצווה זו, מעולם לא ויתרו היהודים על מצוות השבת ולכן הם גם לא יעשו זאת כעת. אמונתם חזקה בקיום מצוות השבת והיא לא מתערערת גם נוכח הסיכונים.

5. סבלנות והקשבה:

הקייסים מתכנסים כולם יחד ומקשיבים לעמדתו של גבי. הוא מבקש מהם, על מנת למנוע את הסכנה במבצע המורכב להעלאתם לארץ, שלא יכבו את המדורות ביום שישי ויתירו לאנשים ברחוב להסתיר את עובדת היותם יהודים. בתוך ביתם כמובן ימשיכו את מנהגייהם היהודיים, כפי שעשו תמיד. הקייסים מקשיבים לו בדממה ובארבע וחצי שעות של דיון והקשבה אחד לשני, כל קייס קם בתורו ודיבר את עמדתו מול השאר. טדסה מסביר לגבי, שעומד המום מול העובדה שבבזו ארבע וחצי שעות על דיון שבו ברור מה תהיה ההחלטה מראש, שזה המנהג בקרב העדה, "שנותנים לכל אחד לדבר וגם מקשיבים ברצינות זה לזה". גבי מתפלל בליבו שהמנהג היפה הזה לא יעבור להם בארץ. הוא מתפעל מהאמונה החזקה שלהם וכן מההקשבה והסבלנות שנהגו הקייסים אלו באלו. הוא חש גאווה להיות חלק מהם.

ניתן גם ללמוד סבלנות מהקשיים שהאחים עוברים במסע. עם כל עיכוב שמזדמן להם, הם מתמודדים בסבלנות ובאורך רוח. כשנגמרו המים הם עוברים למשמע מים וממשיכים במסע בסבלנות ובצמא עד שהחיות מובילות אותם לבאר מים. וכך, כאשר הקבוצה מתפצלת, חצי ממנה ממתין לאמו של מולאלם ולתינוקת ציקולש שתתאושש, גם אם זה אומר עיכוב בזמנים. בנוסף, ההמתנה ליד הנהר לשעת השפל, עיכוב של מספר ימים בדרך, כדי להצליח לעבור אותו. וגם, בתחנת המעבר בגדארף בה נאלצו לחכות עד שיקבלו את האות להמשיך הלאה ועוד. בכל התחנות הם מגלים אורך רוח ואף רואים את החיוב שבמצב.

6. חברות:

בספר נרקמת החברות בהווה בין גל לדוד. שניהם נפגשים במועדון השייט. גל כואב את עלבונו של דוד מיד גיורא. הוא לא מבין מדוע גיורא המדריך הנערץ מתנהג כלפיו בגזענות ולא מוכן לקבלו לקבוצה רק בשל היותו ממוצא אתיופי. הוא כואב את כאבו ולא הולך במחאה למועדון השייט לאימונו, הוא נחלץ לעזרתו ועובר מקבוצתו של גיורא לזו של גיא. מולאלם דוד עובדים יחד בתיאום ובדיוק מופלא. יש להם שפה משותפת והם נהיים חברים. במשך הקיץ הם נפגשים כל יום ביום. מתאמנים, מטפלים בסירה ולומדים דברים חדשים ביחד. גל עוזר לדוד להחליט לעבור לבית הספר שלו. הם שותפים ומבלים הרבה ביחד. שניהם יחד שומעים את סיפורם של מולאלם וגיורא ומחליטים להעלות את הסיפור על הכתב במסגרת עבודה שהם צריכים להגיש בבית הספר: מסע בעקבות שמי. נרקמת ביניהם חברות אמת.

חברות נוספת המתוארת בספר היא החברות המיוחדת בין שני הלוחמים ערן-קושי ודודי-גיורא. חברות שהחלה במבצע בשייטת, בו ניכר שיתוף הפעולה והאמון ההדדי שחוו יחד בהכנת המבצע מתחילתו ועד העלאת האחים לסירות בדרכם לארץ ישראל. כל השלבים והסכנות שהם עוברים ביחד, בשותפות, בניצוחו של גבי מפקד המבצע. ערן המנהיג השקול, האחראי והאופטימי ודודי הדאגן רואה השחורות, הרגיש והאמפתי. שניהם יחד משלימים אחד את השני כצוות מיומן ומוצלח. כאשר הקשר ביניהם נמשך גם לאחר המבצע במועדון השייט שקושי הוא מנהלו וגיורא מדריך בו. זו חברות בשלה של היכרות אמיצה בין השניים. אך גם חברות אמיצה זו לא עומדת במבחן הזמן, בשל הצלקת אותה נושא גיורא בליבו יום ויום ושעה שעה, על העדרו של מולאלם והאשמה הכרוכה בעובדה זו.

קיימת גם החברות האמיצה שטיפח דודי עם מולאלם הצעיר ממנו, שנרקמה בזמן אחר, קצר והלכה לאיבוד ברגע אחר גם הוא קצר אך כואב. בסופו של עניין, המעגל נסגר ודודי ומולאלם מחדשים ומעמיקים את החברות שלהם.

7. דבקות במטרה, אחריות:

מולאלם: עובר מסע התבגרות במהלך המסע לארץ ישראל. יוצא מאתיופיה כילד קטן עם כל משפחתו במבצע אחים ועולה לארץ במבצע משה, לבדו. הוא לא מוותר על הגשמת החלום לעלות לארץ. הוא דבק במטרה ומגשימה בדרכו שלו, למרות שינוי התכניות הוא מגלה אחריות ובגרות ומצטרף למשפחתו מאוחר יותר. הוא אכן קורא לבנו בשמו של דודי, דוד ומקיים את הבטחתו לסבו להעלות את אפר הפרה האדומה לירושלים. הוא מתכנן לפתוח מוזיאון לתרבות יהודי אתיופיה ובכך גם מבטא את שמו ונאמן לו.

גבי והלוחמים: גבי, מפקד המבצע, במסירות ובדבקות במטרה להעלות את האחים לארץ ישראל במהירות האפשרית ובביטחון אישי, עושה את הבלתי יאמן בתכנון המבצע ובמהלכו. בכל פעם הוא מפתיע מחדש בתושייה שלו ובדרישה שלו מהלוחמים שהחלום הזה יתגשם והאחים יגיעו לציון. הוא לא מתפשר באחריות למסע, הוא דורש מדודי וערן להכין את כפר הנופש כסיפור כיסוי, בצורה המושלמת ביותר, על מנת שהאחים יגיעו בבטחה אל החוף ומשם יעלו על הסירות דרך הים לתחנה האחרונה בישראל.

הלוחמים מבצעים אחר ההוראות בנחישות ובדייקנות, לא מתפשרים על שלומם של האחים ומוכנים באש ובמים להביאם לחוף מבטחים ולהכתיר את המבצע בהצלחה. הם מגלים אחריות, תעוזה ומכוונים למטרה בכל שלב במהלך המבצע.

האחים: במסעם להגשמת החלום, הם מוכנים לכל תרחיש. בשקט ובאמונה עזה הם מתקדמים אל עבר היעד הנכסף. כל הקשיים והתקלות שבדרך, האבדן, ההמתנה, לא ישברו את רוחם והם יגיעו לארצם, מלאי בטחון שהלוחמים יסייעו להם בהגשמת החלום.

דרכי הוראה:

הצעה להוראה בכיתה במסגרת "שמחת הקריאה":

פרק ראשון:

- **מטרה-**התנסות והכרה בריבוי פנים/תחושות/עמדות/ציפיות שונות/נקודת מבט מגוונות, כבר בקריאה בפרק הראשון...פתיחות והכלה של האחר ממני... לעורר סקרנות ומוטיבציה...
- **פתיחה-**נחלק את הכיתה לשש קבוצות על פי הכובעים של ד"ר דה בונו-כל קבוצה תקבל סימניה בצבע הכובע של קבוצתה עם הכללים שינחו אותה במשימה. נודא שכל קבוצה הבינה את תפקידה.(אפשר להכין/להביא כובעים בצבעי הקבוצות). **דף מידע על הכובעים נמצא בנספחים בעמוד 25.**
- **המשימה:** מיהו התלמיד החדש שמצטרף למועדון השייט? האם ידוע מדוע גיורא מסרב לקבל אותו? תארו את הקונפליקט בינו לבין גיא. אספו את המידע והסבירו עמדתכם על פי עקרונות הכובע שלכם.
- **קריאה קולית** של הפרק בכיתה.
- כל קבוצה אוספת את המידע **דרך הכובע שלה** ומנסחת אותו בכתב. (שימו לב לכובע הכחול ותפקידו).
- **מליאה-**שיתוף הקבוצות במידע שאספו דרך עקרונות הכובע שלהם. **הצבעה-דרך** המבט של איזה כובע היה הכי מעורר סקרנות להמשך הקריאה...מדוע?

פרק שני: לפני הקריאה הקולית-שתי שאלות מנחות:

- המטרה: בהתאם לשאלות עמ"ר: לימוד ערכי, מעורבות הלומד ורלוונטיות לעולמו.
- השאלות:
- 1. איזה דבר מעניין למדתי היום על האישיות של הדמויות בפרק?(גיא, גיורא, דויד, גל). הדגם.
- 2. מה הדמויות בפרק זה עשו שאני אולי הייתי עושה אחרת? מה הייתי עושה? הדגם ונמק.

פרק שלישי:

שאלת פתיחה לפני המשך קריאה קולית: מה אני חושב שיקרה בפרק זה?

משימה: צייר/הבע בקומיקס או פסל בפלסטלינה את הסצנה שנגעה לליבך/עניינה אותך, בפרק זה. הוסף משפט הסבר.(רעיונות כמו: מלון מתחת לים, מחלת ים מול המחשב, ילד רגיש, געגוע לגלים...).

נרשום עשר מילים על הלוח הלקוחות מתוך פרק זה: **המילים:** מוכשר, לולין, גובה המים, דברים חדשים, בית ספר, אמון, מסתורין, מבצע אחים, מתבייש, בבטן.

- **המשימה:** כתוב פסקה ובה יופיעו מילים אלה.
- לאחר מכן, קריאת הפרק והרמת יד כשנבחין בהופעת מילים אלו בפרק.
- שיתוף בפסקאות שכתבנו.
- **העלאת רעיונות לשאלתנו של גל:** "גורא? הוא השתתף במבצע אחים, להעלאת יהודים מאתיופיה? ... אם זה נכון: אז למה הוא מתנהג כל כך לא יפה אל דוד? ..."

פרק חמישי:

בהקשר לכותרת הפרק-הפתעה בים

פעילות טרום קריאה: צלמו תמונה/העלו מאתר אינטרנט/ ציירו בכוחות עצמכם, שתמחיש הפתעה אותה תפגוש אחת מהדמויות שהכרת בספר, בים. צרפו משפט הסבר לתמונה שבחרתם.

- התלמידים יכולים לשלוח את התמונות למייל של המורה עם משפט ההסבר, המורה יעלה מצגת תמונות משותפת בכיתה-כך שכולם יראו את התמונות וידונו במשמעותן לסיפור.
- לאחר קריאה קולית של הפרק:** האם התמונה שבחרתם תואמת את המתגלה בפרק זה? האם ניתן כעת להפוך את התמונה למשאלה/להמשך אחר לסיפורנו? כתבו.

פרקים שישי-שביעי: גילוי חדש על עצמנו ועל זולתנו

לאחר קריאת הפרקים בכיתה: מחלקים דפים שבראשם שם התלמיד ומעבירים בין התלמידים בכיתה את הדפים. כל אחד רושם מידע חיובי על חברו וגם על עצמו בשורה(תכונה, אופי, התנהגות ועוד), מקפל (כך שמה שכתב יהיה מוסתר) ומעביר הלאה לחבר.

לאחר מכן כל תלמיד מקבל את הדף שבראשו כתוב שמו וקורא את המידע על עצמו שנכתב על ידי חבריו. ניתן לתלות את הדפים על לוח וכולם יכולים במספר דקות לקרוא אחד על השני את המידע שנכתב.(מחזק היכרות בכיתה ומגבש באופן חיובי את התלמידים בקבוצה).

נשב במעגל וכל אחד יגיד תכונה חיובית שלמד על החבר היושב לימינו וכן הלאה ברצף...

לסיכום שלב זה, כל אחד עונה על שתי שאלות:

1. איזה מידע חדש גילית על עצמך בזכות חברך? לעומת מידע שידעת קודם על עצמך? מהי ההרגשה בעקבות הגילוי?
  2. איזה גילוי חדש היית רוצה לספר לחברך, על עצמך? איזה מידע חדש הופתעת לגלות על חברך?
- נבקש ממספר תלמידים שרוצים לשתף במסקנות.
  - בחזרה לפרקים בספר: מה הגילוי החדש שנודע לקושי, גורא ומולאלם אחד על השני בפרקים אלו? ומהי ההרגשה בעקבות הגילוי?

משימת סיום בכיתה-כסיכום משותף, לאחר קריאת הספר עד תומו:

- המטרה: בהתאם לשאלות עמ"ר: לימוד ערכי, מעורבות הלומד ורלוונטיות לעולמו.
1. בחרו ערך מרכזי בסיפור שהוא חשוב בעיניכם. הסבירו ערך זה והביאו לו שתי דוגמאות משמעותיות הזכורות לכם מהספר.
  2. האם ערך זה עדיין רלוונטי לימנו? נמקו. הביאו דוגמה מהחיים לערך זה. ניתן לצרף סרטון קצר, שיר או סיפור בהקשר. יש לערוך דיון מסכם בכיתה ולדון בערכים הרלוונטיים.(מפורטים בחלק העיון כאן).

הצעה למשימת סיום להגשה על הספר-לאחר המשך קריאה עצמאית עד תומו: הכנת מיצג כיתתי

- חלוקה לקבוצות בכיתה על מנת להכין מיצג משותף שמטרתו המלצה על הספר:

מהו מיצג? מיצג הוא מופע המשלב מדיה שונות מתחום אמנות הבמה, כגון תיאטרון ומחול, לבין תחומים באמנות החזותית כגון פיסול, קולנוע וכו'.

מאפייני המיצג: המיצג הוא מופע חזותי בעל אורך זמן מוגדר מראש, שילוב בין מדיה שונות מתחומי אמנות שונים, לעיתים היחס בין הצופים למציג, הם יחסים רגילים שבין אמן לקהל. לעיתים הקהל מתבקש להשתתף בפעילות מסוימת ובכך ליטול חלק מעשי במיצג. רוב המיצגים תופשים את אמנותם כבעלת אופי ביקורתי כלפי החברה או כלפי תחומי המדיה השונות של האמנות. תפיסה זו גורמת בדרך כלל לתחושה כי המיצג מנסה לעורר מלבד חוויה אסתטית אצל הצופה, גם רצון למעורבות חברתית או פוליטית של הצופים.

המשימה: כל קבוצה מהכיתה, תבחר להתמקד בכלי ביטוי אמנותי כמו:

- תיאטרון- נציג דיאלוג משמעותי מהספר שיעור סקרנות ועניין לקריאה.
- מולטימדיה-להכין מצגת המלצה על הספר.
- מחול-להכין ריקוד שמתכתב עם הספר ומשמעותו.
- קולנוע-ליצור קליפ המלצה המתכתב עם הספר.
- אמנות-להכין לוגו/כרזה לפרסום ובה המלצה על הספר.
- מוסיקה-לשיר שיר המתכתב עם הספר או לחבר שיר מקורי עם לחן המתקשר לספר.
- ספוקן וורד- לכתוב קטע המלצה מנומק על הספר ולמה כדאי לנו לקרוא אותו. ניתן לעשות זאת בקבוצה בסגנון הראפ. דיבור בקצב עם תנועות מתואמות.

המיצג יהווה חיבור של הקבוצות יחד לכדי מופע משותף של כל התלמידים בכיתה. ניתן לציין יום שיא בו הכיתה תופיע בפני כיתה אחרת, ותמליץ בדרך זו על הספר שקראה לחבריה.

מומלץ לבנות מיצג כיתתי, אמנותי מגוון, לפי היענות התלמידים בכיתה.

מחווה: כל קבוצה תקבל ניקוד בהתאם לעבודתה ובחלקה במיצג:

<p>שיתוף פעולה והתגייסות להופעה במיצג משותף עם שאר הקבוצות.</p> <p style="text-align: right;">20 נקודות</p>	<p>הסבר להופעת הקבוצה כחלק מהמיצג: כתוב ומוסבר בעל פה בצורה הבהירה ביותר בהקשר לספר. (נימוק להמלצה בצורה שנבחרה).</p> <p style="text-align: right;">20 נקודות</p>	<p>הופעת הקבוצה: האם האמנות שנבחרה מביעה בכלי שלה את ההמלצה בצורה הטובה ביותר. רמת ההשקעה וההמלצה.</p> <p style="text-align: right;">60 נקודות</p>
---	---	--

בין ספרות להיסטוריה:

חשוב לערוך סקירה היסטורית לעליית יהודי אתיופיה ולהבחין בין העליות השונות.

רקע היסטורי:

לאורך ההיסטוריה לא ראו "ביתא ישראל" (יהדות אתיופיה), את עצמם כבני המקום, אלא כזרים אשר גלו מארצם, ירושלים, וכשיגיע היום ישובו לשם. תפילות יהודי אתיופיה שזורות בגעגועים לירושלים ותחינות לבורא העולם שיעזור להם לשוב אליה. לכן, אין פלא שבמרכז החג המיוחד ליהודי אתיופיה, "חג הסיגד", עומדות תחינות לה' שישבי את הגולים לירושלים.

במשך מאות שנים הצליחו לקיים ממלכה עצמאית ברמת אתיופיה. ממלכה זו נלחמה בהצלחה לא רק בנסיכים מקומיים, אלא גם במלכי אתיופיה עצמם. כאשר נפלה היהודית בתחילת המאה ה-17, התדרדרו יהודי אתיופיה לשפל המדרגה, הם כונו מאז "פלאשים", כינוי שמשמעו שהם זרים ואינם בעלי זכויות להחזיק באדמות. כתוצאה מכך הם נאלצו לחכור אדמות משכניהם הנוצרים ובתמורה שילמו להם עד מחצית היבול. לכן פנו היהודים לעיסוק במלאכה. הגברים היו האורגים וחרשי הברזל והנשים היו קדריות.

בשנת 1862, הכריז אבא מהרי, אחד מנזירי היהודים, שהוא המשיח והוא יוביל את העם לירושלים. אלפים עזבו את בתיהם ושדודיהם ונהרו אחריו. לאחר שהלכו כמה חודשים ולאחר שמאות מהם מתו בדרך, הגיעו לנהר טקזה. בשל עונת הגשמים הנהר עלה על גדותיו. אבא מהרי האמין שהוא עומד על שפת ים סוף. כמשה רבנו הוא היכה במקלו על המים אך אלה לא נפתחו. רבים מהמאמינים קפצו לנמים וטבעו. רבים מתו בדרך חזרה לכפריהם. אבא מהרי חזר עם קבוצתו, מוכה ומיואש לכפרו.

ב-1868 מגיע לכפרי היהודים פרופסור יוסף הלוי מן הסורבון שבפריז. הוא נשלח לכפרי היהודים מטעם "כל ישראל חברים", בתגובה לדיווח של מיסיונרים לבנים על נוכחות יהודית בהרי צפון אתיופיה. יהודים אלה האמינו שהם אחרוני היהודים בעולם, לכן נדהמו ממראהו השונה של הפרופסור. לקח לו זמן לשכנעם שהוא יהודי כמוהם. מאז נוצר הקשר, לאחר ניתוק של מאות שנים, בין קהילות ישראל בעולם לביתא ישראל.

ב-1904 ד"ר יעקב פייטלוביץ, תלמידו של פרופסור הלוי מגיע לביקור ראשון ופועל לקירוב הגלויות. הוא מגלה את פעילותו ההרסנית של המיסיון הנוצרי, בקרב יהודי אתיופיה ומבין שרק באמצעות חינוך יהודי אפשר יהיה להציל את יהדות אתיופיה משמד מוחלט. פייטלוביץ כונה בפי יהודי אתיופיה, מורנו יעקב, היה שומר מצוות. הוא הביא לאתיופיה את ההלכה הרבנית וביקש להנחילה לעדה כולה, לרבות הזקנים והקייסים, המנהיגים הדתיים של העדה. הוא מביא את דבר מצוקתם של יהודי אתיופיה, לידיעת היהודים בעולם כולו. אולם למרות פעילותו, נותרו היהודים באתיופיה, בבדידותם.

כאשר הגיעה הידיעה על הקמת מדינת ישראל, היהודים באתיופיה מתרגשים ומתאכזבים לגלות שלא הועלו לארצם כמו שאר אחיהם מאירופה, מאסיה או מארצות אחרות באפריקה.

בעוד הם ממשיכים לקיים את מצוות התורה ונאבקים בפעילות המסיונרית בתוכם, בארץ מתקיימים דיונים בדבר יהדותם. דיונים אלה נמשכים עד ש-1973, ז' באדר תשל"ג, הראשון לציון, הרב עובדיה יוסף, כותב בתשובה לפנייתו של חזי עובדיה: "לכן באתי למסקנה שהפלאשים הם צאצאי שבטי ישראל שהדרימו לכוש... והחלטתי כי לפי עניות דעתי, הפלאשים הם יהודים שחייבים להצילם מטמיעה ומהתבוללות, ולהחיש עלייתם ארצה, ולחנכם ברוח תורתנו הקדושה, ולשתפם בבניין ארצנו הקדושה, ושוב בנים לגבולם".

ב-1975, הוחל עליהם חוק השבות ובכך נפתחה לכאורה הדרך לעליית "ביתא ישראל" לארץ. אבל באתיופיה מתרחשת הפיכה. הקיסר סלאסי הופל ובמקומו עולה מנגיסטו היילה מרים. הוא אוסר על יהודי אתיופיה לעזוב את המדינה. איש לא הורשה לצאת ממנה.

באותו הזמן היו בארץ כ-150 מאנשי "ביתא ישראל", הם פונים לראש הממשלה, מנחם בגין בדרישה להעלות ארצה את קרוביהם. במשא ומתן חשאי סוכם עם ממשלת אתיופיה שישראל תטיס נשק במטוסי חיל האוויר הישראלי ובמטוסים החוזרים מאתיופיה יועלו יהודים לישראל.

באוגוסט 1977 מתקיים המבצע הראשון בו הועלו 60 יהודים. מבצע נוסף, התקיים בדצמבר של אותה השנה.

ב-1978 המבצע הופסק כאשר משה דיין, שר החוץ בממשלת בגין, מודה בקיומה של העסקה בפני עיתונאים בשווייץ. נשיא אתיופיה מושך את הסכמתו וחוסם את יציאת היהודים ממדינתו.

בסוף שנות השבעים החלה נהירה של רבבות מיושבי אתיופיה, לסודן השכנה. רוב היוצאים היו מתנגדי השלטון וביניהם מספר יהודים קטן. כל הפליטים: נוצרים, מוסלמים ויהודים, שוכנו במחנות באזור גדאריף שבדרום סודן וטפלו בידי הצלב האדום וארגונים הומניטריים אחרים.

קהילת "ביתא ישראל", שוב פונה לממשלה, בהצעה להעלות את היהודים ממחנות הפליטים בסודן. למרות היותה ארץ אויב, שולחים שליחים לסודן על מנת לארגן את יציאת יהודי אתיופיה לארץ. בהתחלה הוצאו היהודים דרך ארגונים בינלאומיים, ראשית לאירופה ומשם לישראל. הידיעה כי מי שהגיע לסודן זכה לעלות לישראל, הגיעה לכפרים בצפון אתיופיה, ושם התעוררה התקווה. משפחות שלמות, זקנים נשים וטף מתחילים לצעוד בדרך הקשה, באזור מדבר והרים לעבר הגבול. ההליכה הייתה רק בלילות ואילו בימים התחבאו במערות וביערות, כי היציאה הייתה בלתי חוקית. בדרך איימו עליהם שודי הדרכים וחיילי המשטר. חלק מן ההולכים לא עמד להם כוחם והם נפלו ומתו. קרוביהם קברו אותם בצער בצדי הדרכים.

אף על פי כן, מספר היהודים במחנות, גדל. לכן הוחלט לערות מבצעים ימיים, אשר במסגרתם יובאו בכל פעם כמה עשרות עולים ממחנות הפליטים על חוף ים סוף, שם יקבלו אותם לוחמי השייטת ובסירות גומי קטנות יעבירו אותם לאנייה ישראלית, שתעגון בלב ים. זו תעביר את היהודים לשארם א שייח, שהיה עדיין בידו.

בשנת 1977 החל **מבצע אחים** שנמשך שנים אחדות. בחסות כפר צולנים שהוקם בסודן לחוף הים, על בסיס כפר נופש איטלקי שננטש, הועברו היהודים בסירות לאניית חיל הים "בת גלים", ומשם הובאו לארץ. עם ההצלחות הראשונות היה צורך לקיים מבצעים נוספים, חלקם ימיים וחלקם אוויריים, שבהם הועלו לארץ מאות יהודים נוספים.

בהמשך נעשו מבצעים נוספים. המפורסמים שבהם:

1984-מבצע משה. המבצע התחיל ב 21 בנובמבר 1984 והסתיים ב 5 בינואר 1985. מבצע זה היה מבצע אווירי במסגרת המבצע להאצת פינויים של ביתא ישראל ממחנות הפליטים בסודאן לבלגיה ומשם לישראל. שמו המקורי "מבצע גור אריה יהודה" מגיע מתוך תוארם של קיסרי האימפריה האתיופית והשם "מבצע משה" ניתן על ידי המגבית היהודית המאוחדת ונקרא על שמו של משה רבנו, אשר הוביל את בני ישראל לארץ כנען. במסגרת המבצע הועלו 6,364 איש. המבצע הופסק בעקבות הדלפה לעיתונות בדבר עלייתם החשאית של יהודי אתיופיה דרך סודאן לישראל. חשיפת העלייה, שנשמרה עד אז בסוד, שינתה את המפה הפוליטית באזור. שליט סודאן ג'עפר נומיירי, שהעלים עין ממעבר היהודים בארצו בדרך לישראל, הודח משלטונו באפריל 1985, והיחסים בין ישראל לסודאן עלו על שרטון. באתיופיה ובסודאן נותרו עוד קרוב ל-15,000 יהודים, ובמשפחות רבות נותרו חלק מההורים או הילדים באתיופיה וחלק בישראל.

בהמשך אותה שנה הועלו מהמחנות בסודאן לארץ כאלף יהודים **במבצע שבא**, ביוזמת ג'ורג' בוש האב, שהיה אז סגן נשיא ארצות הברית.

במרצת 1985 קרסה כלכלת אתיופיה בהשפעת הבצורת, הרעב הגדול ומלחמת האזרחים. החונטה הצבאית האתיופית העבירה כ-600,000 אזרחים בכפייה לאזורים שונים בדרום אתיופיה במסגרת תוכנית הווילג'יזציה. בתוך כך הוחלו הגבלות תנועה קשות על כלל תושבי אתיופיה, לרבות היהודים, והעלייה ארצה הפכה כמעט בלתי אפשרית.

1991- מבצע שלמה: בראשית 1991 עמד שלטונו של מנגיסטו היילה מרים בפני התרסקות נוכח כוחות המורדים שהתקרבו לאדיס אבבה. הדחתו הקרובה של מנגיסטו עוררה את החשש כי גורלם של אלפי היהודים שהמתינו בעיר לעלייה ארצה נתון בסכנה. בהתאם לכך החלה ממשלת ישראל (בראשות יצחק שמיר) בניהול משא ומתן, בתיווך ארצות הברית, עם השליט האתיופי, במטרה לסכם על הוצאתם המהירה של היהודים מאתיופיה לישראל.

בסוף מאי 1991, ימים ספורים לפני נפילת אדיס אבבה בידי המורדים, נמלט מנגיסטו מאתיופיה ומצא מקלט בזימבבואה. המשא ומתן בין הצדדים הואץ ולבסוף הושגה הסכמה בין בכירי שלטונו של מנגיסטו לבין נציגים מישראל, אשר מונו מטעמו של רה"מ דאז יצחק שמיר לגבי העלאתם של יהודי אתיופיה ארצה תמורת כ-35 מיליון דולרים ומקלט בארצות הברית לכמה מבכירי השלטון.

לאחר גיבוש ההסכמה בין שתי המדינות, הורתה ממשלת ישראל לצה"ל לפתוח במבצע הצלה אווירי לחילוצם של יהודי אתיופיה, על המבצע פיקד אמנון ליפקין-שחק, סגן הרמטכ"ל באותה עת מחפ"ק נייד בשדה התעופה באדיס אבבה. במהלך כ-36 שעות (בין 24 ל-25 במאי 1991) טסו כ-30 מטוסי נוסעים ומטען בין נמל התעופה בן-גוריון לנמל התעופה באדיס אבבה והועלו כ-14,400 מיהודי אתיופיה. במבצע השתתפו גם הסוכנות היהודית, הג'וינט, "המוסד", השב"כ וכ-70 לוחמים מיחידת שלדג, בפיקוד בני גנץ, שאבטחו את אזור נמל התעופה.

במבצע נקבע שיא עולמי לאחר ש-1088 איש הוטסו במטוס בואינג 747 של חברת אל על. למטוס עלו 1086 נוסעים, אך במהלך הטיסה נולדו שני תינוקות.

מומלץ להיעזר ולשלב את הסרטונים בקישורים הבאים מהיטיוב, להמחשה ולעניין:

- <https://www.youtube.com/watch?v=b1xeyfUfRE>: סודן-מדבר
- <https://www.youtube.com/watch?v=1mnhX4UuhCo>: הרקע לעלייה:
- <https://www.yout>: תריץ אחורה-על יהודי אתיופיה:
- <https://www.youtube.com/watch?v=3sG1oTmFsdk>: <https://www.youtube.com/watch?v=5FxFCStVQI>: כאן-עליית יהודי אתיופיה:

לסיכום הרקע ההיסטורי, לעליית ביתא ישראל, מוצע להכין בינגו לעיבוד המידע דרך המשחק: כשמוציאים מערימת המילים, מילה וקוראים אותה בקול, על התלמיד שמזהה אותה בכרטיס שלו לתת את המידע בהקשר לה או להיעזר בחבר שסייר את הקשרה.

הצעה למושגים, לשיבוץ בכרטיס הבינגו:

ביתא ישראל, סודן, גדאריף, מבצע אחים, מבצע שלמה, מבצע שבא, מנחם בגין, משה שמיר, השייטת, אניית בת גלים, פלאשים, חג הסיגד, אבא מהרי, מורנו יעקב, פרופסור יוסף הלוי, ד"ר יעקב פייטלוביץ, מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל, ועוד.

- לוח בינגו לדוגמה מופיע בנספחים בעמוד 24.

עדויות של עולים מאתיופיה:

סיפורו של אדיסעלם:

משום מה לא כל האנשים שנקראו לבוא הגיעו למקום המפגש, אך א' הורה לכולנו לעלות על המשאית הקטנה שהמתנה לנו ויצאנו לדרך. מכוניתו שלו נסעה לפנינו והוא עצמו ליד ההגה, נהג כמטורף. בדרך נעצרנו כמה פעמים במחסומי צבא סודאן. בכל מחסום חזרה אותה תמונה: א' היה עוצר את מכוניתו ומעסיק את החיילים, מציע להם סיגריות ותוחב כסף לידי האחראי. באותה עת כבר הייתה המשאית שלנו חולפת במחסום. לאחר כמה דקות הייתה מכוניתו עוברת על פנינו ומובילה אותנו עד המחסום הבא. כך נסענו כמה מאות קילומטרים צפונה, על כביש גדאריף- פורט סודאן.

הבוקר עלה. ראינו לפנינו את מכוניתו של א' סוטה מהכביש ופונה ימינה לדרך עפר. נסענו על חלוקי נחל בתוך ואדי שקירותיו הלכו וגבהו עד שהגענו לסופו והיינו מוקפים משלושה עברים בקירות שגובהם כשמונה מטרים. א' כינס אותנו והסביר לנו: "למקום הזה אנחנו קוראים נאקב אל יהוד, מכיוון שכאן אנחנו עושים חניית יום בדרך לארץ ישראל. כאן תנוחו עד הערב. בלילה הבא ניסע לפורטו סודאן ומשם לארץ ישראל".

לאחר נסיעה במשך יום וחצי הגענו בערב למקום שנראה כאילו נלקח מעולם אחר. היו שם בקתות קש כפי שהיינו רגילים להן באתיופיה. במרכז עמד בניין גדול, מואר באור חזק. נכנסנו לבקתות הקש, משפחות, משפחות. לקראת בוקר נקראנו לצאת מהבקתות ולהתכונן לתזוזה. ברקע שמענו רעש לא מוכר, כאילו נחילי דבורים ענקיים מתקרבים ומתרחקים לסירוגין. רק כאשר ישבנו בסירות הגומי הבנו שאנחנו בים. איש מאתנו לא העז לפתוח את פיו ולשאול שאלות. ידענו שאנו בדרך לירושלים. זה היה העיקר, גם אם פחדנו. כעבור חצי שעה הגענו לקיר גדול שהתנדנד על המים. בקצהו יכולתי לקרוא באנגלית Bat Galim אחד האנשים אמר: "זוהי אונייה ישראלית, בה תיסעו לארץ ישראל".

על הספינה קיבלו אותנו אנשי חיל הים הישראלי ומדריך יוצא אתיופיה, זימנה.

הנסיעה לנמל אילת נמשכה יומיים וחצי. רוב העולים חלו במחלת הים, אך למי היה אכפת? בקרוב נגיע לירושלים שעליה שמענו כל כך הרבה בשבתות ובחגים, כאשר ישבנו והקשבנו לסיפורי הזקנים על אותה ארץ זבת חלב ודבש, ארץ יפהפייה שכל יהודי חולם להגיע אליה.

(מתוך: גד שמרון, הביאו לי את יהודי אתיופיה: הסיפור האמיתי, כך העלה "המוסד" את יהודי אתיופיה מסודאן, הד ארצי, 1998)

דיון בקבוצות:

1. השוו את המידע מעדותו של אדיסעלם, לתיאור חלק זה של המסע, בספר מבצע אחים. מצאו נקודת דמיון ונקודת שוני.
2. מה היה חלומם של העולים ומקור כוחם, המתבטא בדבריו של אדיסעלם? הסבירו.

עדותה של אגרה:

...כאשר מלאו לי 16 שנים החליט אבי להשיא אותי מתוך חשש שאחד הסודנים יחמוד אותי. אבי בחר בשבילי חתן יהודי צעיר...

את חג הפסח האחרון חגגנו בהרגשה שהנה הגאולה קרבה. הלא היינו במחנה יותר משלוש שנים ולפי כל החישובים הגיע תורנו לעלות. למחרת החג כאשר כולם עמלו בהכנת הלחם הראשון אחרי חג המצות, ילדתי את בני. כנהוג אצלנו, אמי יילדה אותי והראתה לי איך לטפל בתינוק. אבל כבר למרת הודיעו לנו להתכונן ליציאה ביום השני הקרוב. התינוק יהיה אז בן חמישה ימים ולא ידעתי איך אשא אותו. אמי הרגיעה אותי והכינה לי תיק עשוי בד-אנקלווה.

הגיע אחד הפעילים, זאודו מנגיסטו, כשהוא מחופש לערבי ואמר לנו לצאת מיד לנקודת מפגש במרחק שעת הליכה מביתנו. ארזנו את מעט הרכוש ואבי הזהיר את הקטנים שלא יצעקו והזכיר להם את בני ישראל שיצאו ממצרים בחיפזון. היה זה לקראת סוף חודש ניסן והירח האיר את הלילה, באור קלוש. ראיתי משפחות נוספות שהגיעו לנקודת המפגש. בסך הכול נאספו שם 77 אנשים.

עוד לפני שהספקנו להניח את הילדים ואת החפצים התקרבו שלוש מכוניות ללא אורות. היו אלה שלושה טנדרים ותאי המטען שלהם מכוסים בברזנט. ליד ההגה במכונית ישב שליח ישראלי. האנשים הועלו במהירות וכוסו מיד בברזנט. כאשר הגיעו הטנדרים לכביש הראשי הדליקו את האורות. הנהגים דהרו כמטורפים, אבל מתחת לברזנט המצב היה נורא. תא המטען היה דחוס בעשרים וחמישה אנשים. החום גבר והנה הקיא הראשון מבין הנוסעים. הריח היה איום. חשתי שאני עומדת לאבד את הכרתי. בקושי הצלחתי לשלוח את ידי אל הברזנט הלוהט מעלי. ביקשתי לקרוע אותו בציפורני, אבל ידי צנחה בלי כוח. החום היה נורא. הריח היה איום. לא ידעתי למי לדאוג קודם- להורי המבוגרים? לתינוק? לעצמי? הרגשתי שעלי להניק את הילד, אבל אי אפשר להוריד אותו מגב אמי. מדי כמה דקות שלחתי את ידי אל פי הילד, לבדוק אם הוא נושם. בצהריים חשתי פתאום רטיבות בידי, כאשר מיששתי את הילד. היה רוק על פניו, אבל הוא לא נושם. ביקשתי לצעוק אבל קולי לא נשמע. פי נפער אבל הגה לא יצא ממנו. רק עיני בכו. אני ראתה אותי מתענה לעיניה וחשה כי הגוף שעל גבה אינו זע עוד. היא ביקשה להרגיע אותי ובקושי העבירה יד כדי ללטף את ראשי. בקול נמוך אמרה: "אגרה בתי, אל תתעצבי, בעזרת השם נגיע לירושלים".

בראשי התרוצצו מחשבות משונות. איפה יש לקבור את התינוק? בסודאן? אולי מוטב להמתין ולקבור אותו בירושלים? האשמתי את עצמי- אם לא הייתי יולדת אותו לפני שיצאנו, הייתי יולדת אותו בירושלים. איזה עוול עשה הילד שאלוקים החליט לקחת אותו אליו עוד לפני שנימול!

באחד הסיבובים, כאשר כל הנוסעים נזרקו הצידה, נשמעה פתאום יבבת תינוק. שמעתי את אמא: "הילד חי", וכאשר עצרה המכונית לתיקון תקר בגלגל, חשתי אותו יונק. גל של אושר הציף את גופי.

בחניית הלילה אכלנו בפעם הראשונה בחיינו, אוכל מקופסאות שימורים. מאכלים משונים. גזר ואפונה מבושלים. אך הם היו טעימים לנו מכיוון שהגיעו מירושלים. למחרת ירדנו מהכביש הראשי ונענו עשר שעות בדרכי עפר, כדי לעקוף את מחסומי הצבא הסודני. הועפתי כלפי מעלה ונפלתי על הרצפה. שוב חששנו שלא נגיע לירושלים. איזה מוות איום מחכה לנו בתוך המלכודת הזאת. אבל לאחר רדת החשיכה הגענו לשטח פתוח ואמרו לנו לרדת מהטנדר. היו שם עשרות חיילים שנראו בחושך כסודנים אבל אחר כך התברר שהם ישראלים. הם הלבישו אותנו בחגורות הצלה והכניסו אותנו לסירות שהמתינו בחוף. מרחוק נראו אורות. זכרתי את סיפורי הזקנים על ירושלים הזוהרת בשלל אורות והאמנתי שזו ירושלים. אבל אחרי שהתקרבו אל האורות ראינו את האנייה והבינונו שעוד רבה הדרך לירושלים. העלו אותנו בתוך הסירות במנוף אל הסיפון. הילדים היו מבוהלים כשהיינו בין מים לשמים, אבל מהסיפון הרגיע אותנו זימנה, שאמר: "הגעתם לאנייה ישראלית. כאן אתם בטוחים".

יונית מסורי
לא נשכח לעולם את קבלת הפנים. אף שהיינו מכוסים בקיא וריח רע נדף מאתנו, הישראלים חיבקו אותנו, נתנו לנו סבון ומגבת ועזרו לנו להתקלח. זימנה נטל את התינוק מידי ומיהר אתו למרפאה והרופא מיהר לבדוק את הילד. אחרי המקלחת הובילו אותנו לתאים קטנים ובהם מיטות בשלוש קומות. אך לפני שהספקנו להתפעל מהן נקראנו לחדר האוכל...

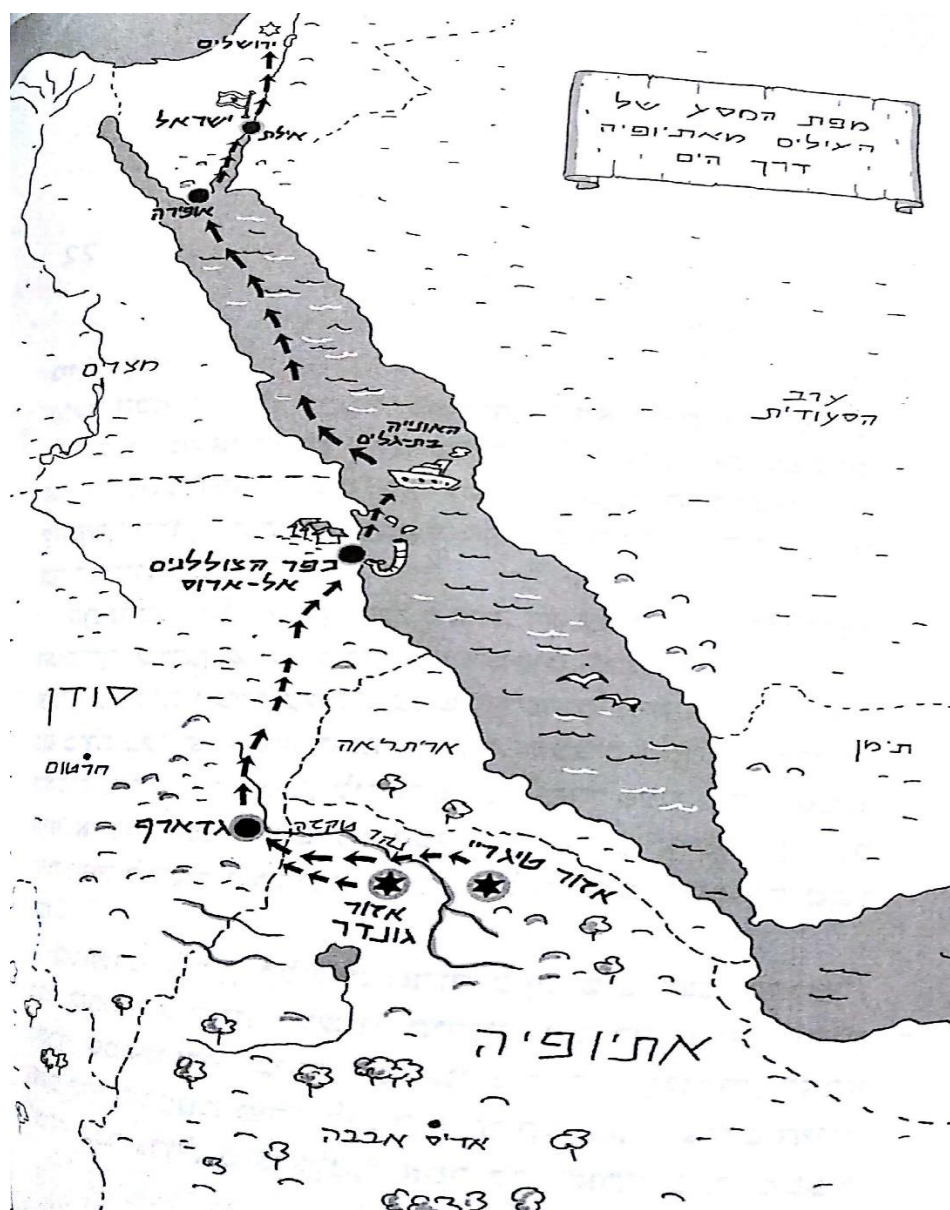
דיון בקבוצות:

קראו את עדותה של אגרה וענו על השאלות הבאות:

1. אגרה מוסיפה לנו נקודת תצפית נוספת על הנסיעה במשאית? מהי? תארו את הקשיים בהם עמדו העולים.
2. "כל ישראל ערבים זה לזה"-הסבירו משפט זה והקשרו לקבלת פני העולים באנייה.
3. סכמו תובנות ומסקנות בנוגע לשתיה העדויות שקראתם.

סיכום במליאה בכיתה: מסירות הנפש של העולים במסעם לארץ ומסירות נפשם של הלוחמים שדאגו להעלותם ולהביאם בשלום לחופי הארץ.

מפת העלייה לארץ במבצע אחים, דרך הים: (נמצא בספר בעמוד 114). מראה המקומות בהם עברו האחים מאתיופיה במסעם לארץ.

התבוננות והתמצאות במפה: היכן אתיופיה והיכן ישראל? מיהן שכנותיה של אתיופיה? הבנת רעיון התכנית להעביר את יהודי אתיופיה דרך סודן ודרך הים לישראל..

נחלק את הכיתה לקבוצות וכל קבוצה תאסוף מידע תמציתי, על מקום במפה: אתיופיה, אדיס אבבה, סודן, אזור טיגרי, אזור גונדר, גדאריף, ים סוף, אל ארוס, אופירה, אילת.

כל קבוצה תעלה את המידע שאספה במצגת עם תמונות מתאימות. לסיכום המידע של הקבוצות ניתן לערוך שאלות טריוויה עם תשובה רב בררתית או להכין שאלות בקהות: <https://kahoot.it>

מעורבות ורלוונטיות בכיתה: מהיכן הוריק/סבך עלו? יש מקומות שרלוונטי לשאל גם מאין אתה עלית? לסמן על המפה בטוש מחיק ולראות את קיבוץ הגלויות והמרחק הגאוגרפי ממקום העלייה לישראל. מדגיש את הכמיהה המשותפת של כל יהודי הגולה לעלות לציון.

הצעה דיסיפלינרית: טקסטים שמתכתבים עם נושאים בספר:

השיר: המסע לארץ ישראל/ חיים אידיסיס

לחן: שלמה גרוניך בביצוע שלמה גרוניך ומקהלת שבא

הֵרַח מִשְׁגִּיחַ מֵעַל,

עַל גְּבִי שֶׁק הָאֵכֶל הַדֵּל,

הַמְדַבֵּר מִתַּחְתֵּי, אֵין סוֹפוּ לְפָנִים

וְאִמִּי מִבְּטִיחָה לְאִחֵי הַקְּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,

לְהָרִים רִגְלִים,

מֵאֲמֵץ אַחֲרוֹן לְפָנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

אוֹר יָרַח, הַחֲזֵק מֵעֵמֶד,

שֶׁק הָאֵכֶל שֶׁלֵּנוּ אֵבֶד,

הַמְדַבֵּר לֹא נִגְמַר, יְלֻלוֹת שֶׁל תַּנִּים

וְאִמִּי מִרְגִיעָה אֶת אִחֵי הַקְּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,

בְּקֶרֶב נִגְאֵל,

לֹא נִפְסִיק לְלַכֵּת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

וּבִלְיָה תִקְפוּ שׂוֹדֵדִים

בְּסִפִּין, גַּם בְּחֶרֶב חֲדָה,

בַּמְדַבֵּר דָּם אִמִּי, הֵרַח עֲדֵי

וְאִנִּי מִבְּטִיחָה לְאִחֵי הַקְּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,

בְּקֶרֶב נִגְאֵל,

לֹא נִפְסִיק לְלַכֵּת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,

לְהָרִים עֵינַיִם,

מֵאֲמֵץ אַחֲרוֹן לְפָנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,

יְתַגַּשֵׁם הַחֲלוּם,

עוֹד מְעַט נִגִיעַ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

בִּירַח דְמוּתָהּ שֶׁל אִמִּי

מִבִּטָּה בִּי; אִמָּא, אַל תַּעֲלָמִי;

לוֹ הֵיְתָה לְצַדִּי, הִיא הֵיְתָה יְכוּלָה

לְשַׁכְנַע אוֹתָם שְׂאֵנִי יְהוּדִי.

קליפ השיר:

<https://www.youtube.com/watch?v=El7qB4l0D8c>

- מהי העצמה של יהודי אתיופיה במסעם, למרות הקשיים המתוארים בשיר? ערכו רשימה של הקשיים המתוארים ותארו את העצמה של העולים במסע.
- א. אלו אירועים המתוארים בשיר מתחברים לאירועים דומים שתוארו בספר, "מבצע אחים"? פרטו שתי דוגמאות.
ב. האם הקשיים של העולים תמו בהגיעם לארץ? האם המסע תם? נמקו דוגמה מתוך השיר ודוגמה מהחיים.
- סכמו-מהי עמדתכם בנוגע לשיר? אלו רגשות ומחשבות הוא עורר בכם? כתבו זאת בצורת דיאלוג עם דמות מהשיר.
דיון וסיכום במליאה בהובלת המורה.

- פרשנות רחבה על השיר ודרכי הוראתו, ניתן למצוא אצל ד"ר סמדר פלק-פרץ/יחידת הוראה: המסע לארץ ישראל-חיים אידיסי. בגוגל תחת הכותרת: המסע לארץ ישראל, משרד החינוך.

ספר קריאה: קלקידן/דורית אורגד

מטרה: השוואה בין הספר "מבצע אחים" ל"קלקידן" במספר נקודות:

- אמונה ביכולת להתמודד עם מציאות בלתי רצויה שנכפתה עלינו. להבין שמצבי קושי הם חלק בלתי נפרד מהחיים וניתן לצלוח אותם. (הבנה שמצבי קושי הם זמניים).
- חשיבות השם שניתן לך על ידי הורך ומשמעותו.
- חשיבות ערך המשפחה, כבוד הורים ואחריות לבני המשפחה.

דרכי הוראה: עבודה שיתופית בקבוצות:

• התמודדות עם מציאות לא רצויה שנכפתה עלינו:

- תארו כיצד קלקידן מתמודד עם המציאות שנכפתה עליו? אב שרומה עסקית ואינו מתפקד במוסד לחולי נפש, משפחה שהתפרקה ללא בית: אחות שנשלחה לכפר נוער ואח שנשלח למשפחת אמנה?
- בהשוואה אליו תארו כיצד מתמודד מולאלם עם "מות" אחותו בדרך, עם כך שהלך לאיבוד בשוק של גדאירף ולבסוף עם המציאות שנשאר על החוף לבדו, מוקף בגורמים עוינים כשהוא רואה את גבי, שלמה ודודי מרימים ידיים חסרי אונים מול החיילים הסודנים. האם הקשיים בהם עמדו השניים, נפתרו? כיצד?
- האם ניתן לקרוא לקלקידן ומולאלם גיבורים? נמקו.
- סכמו: מהן התכונות המרכזיות להן נדרש אדם כדי להתמודד בהצלחה עם קושי? איזה תכונה היית רוצה לרכוש לעצמך? ואיזו תכונה כבר קיימת בך?

• חשיבות השם:

ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות, כל קבוצה מקבלת שם אחר להבעה אמנותית ומוסיפה הסבר כתוב לתוצר שיצרה. אפשרות נוספת היא להתמקד רק בשמות גיבורי הסיפור: מולאלם וקלקידן.

השמות:

מולאלם-"כבודו מלא עולם". הוא שיספר לעולם כולו על המנהגים המיוחדים של העדה.

דוד-על שם דודי לוחם השייטת, מתקשר לדמותו של דוד המלך.

גל-בים.

קלקידן-המקיים את ההבטחה.

אבזה-שפע.

צרו קולאז' של השם בו תביעו את משמעותו ואת הקשרו לדמות בספר שקראתם. השתמשו בארבעה חומרים לפחות. בפורמט של איי 3. החומרים האפשריים: פלסטלינה, פנדה, עיתונים, קרפים, מדבקות, חוטים, כפתורים ועוד.

יש להוסיף משפט הסבר המאיר את התוצר שיצרתם.

במליאה נתלה את הקולאז'ים וננסה להבין את משמעותם בדיון משותף ופתוח. הקבוצות ינחו בהסבר מסכם את התוצר שלהם.

לסיום, כתיבה יוצרת, אישית: עד כמה אני מחובר לשם שנתנו לי הורי ומשמעותו בחיי.

פתיח: הורי קראו לי בשם... ומשמעותו היא....אני מחובר/לא מחובר לשם שלי כי..... אם הייתי יכול הייתי משנה את שמי ל... כי.... אני מאמין/לא מאמין שלשם של האדם יש השפעה על חייו, כי.....

שיתוף של מי שיתנדב לשותף והכלת כל עמדה שנאמרת.

אפשרות נוספת לדיון: עד כמה נכון לשנות את שמו של עולה כשהוא מגיע לארץ, בשם עברי חדש?

פתיח לפסקת טיעון: אני מסכים/לא מסכים עם העמדה הטוענת שיש לשנות לעולה את שמו הגלותי לשם עברי חדש, כי...

• ערך המשפחה:

כיצד ערך זה מתבטא בספרים שקראנו? בחרו סצנה אחת משמעותית לכם, שהזדהיתם איתה, בהקשר לערך זה **מכל אחד** מהספרים. נמקו את בחירתכם.

הביעו סצנה **אחת** שבחרתם, **באחת** מהאפשרויות הבאות:

1. הציגו את הסצנה.
2. צלמו את הסצנה.
3. ציירו בקומיקס את הסצנה.

צרפו דף נימוק והסבר לסצנה שנבחרה.

המורה יכוון למגוון היבטים של ערך המשפחה בספרים ולהצגת תוצרים משני הספרים.

הצגה במליאת הכיתה: חשיפה למגוון סצנות משמעותיות.

דיון מסכם : האמנם ערך המשפחה רלוונטי גם לימנו שלנו? כיצד? דיון בערך על היבטיו השונים.

ביטוי לערך המשפחה ב"מבצע אחים": מצ"ב פירוט ודוגמאות, בחלק המסרים והערכים בספר. (כאן בעמוד 8).

ביטוי לערך המשפחה ב"קלקידן":

קלקידן, נער בן 14, שמשפחתו מתפרקת בעקבות הונאת שותף לעסקים של אביו, שניצל אותו, לקח ממנו כסף ולאחר מכן נעלם והשאיר אחריו חובות כבדים. בעקבות זאת, הם מאבדים את רכושם המועט וגם את ביתם.

קלקידן יתום מאם, מאבד זמנית, גם את אביו, המתמוטט נפשית ומאושפז בבי"ח לחולי נפש. האחות אבזה, נשלחת לפנימייה והאח הקטן סלומון למשפחה אומנת. קלקידן נלחם ללכד שוב את משפחתו. הוא לא מוותר ולא מוכן לגור בפנימייה, על מנת שתהיה לו אפשרות לדאוג למשפחתו. הוא נענה להזמנתו של ניסים לגור אצלו באופן זמני, עד שיצליח לסדר את המצב.

קלקידן בוחר להתמודד עם המצב, בודק ומנסה לשנות. הוא אקטיבי ונוקט יוזמה. הוא חושב לטווח הרחוק, מציב מטרה, מתרומם מההווה הלא רצוי וחושב כיצד ניתן לשפר את המציאות הלא רצויה שנכפתה עליו ועל בני משפחתו. הוא חושב אולי, להיות עו"ד, כדי להציל את משפחתו. הוא נער בן 14 עם כוחות נפש גדולים. נער גיבור. הוא לוקח על עצמו את האחריות למשפחתו כמו אבא לאביו ולאחיו.

הוא מקפיד לבקר את אביו במוסד לחולי הנפש, ועל אף כאבו לראות את אביו במצבו, מיואש, נטול חיים ודיבור, הוא ממשיך להגיע, לחבקו ולשוחח עמו כדי לעודדו ולדבבו ולהחיות מחדש את האבא אותו הכיר. הוא לא מוותר, לא מתייאש וחדור אמונה לעורר שינוי במצבו של אביו. לדוגמה: בעזרת חבריו הוא מוצא את דובי, השותף שרימה את אביו והם מביאים אותו לבקש

סליחה מהאב. המפגש הזה יוצר שינוי במצבו של אביו, שכוחותיו חוזרים אליו בהדרגה ובמבט של בוז הוא מבקש מדובי שילך, שיסתלק שאין לו דבר עמו. "לך מכאן!"

בשיחה עם נתנאל, שמספר לו על אביו שהיה לפעמים "משתולל ומסוגל להרוג אותו במכות, ולכן מסוכן בשבילו לגור בבית הוריו", קלקידן מעיד על עצמו שאביו מעולם לא הרים עליו יד בכל ימי חייו. קלקידן מתגעגע לאביו וזוכר שגם אם כעס עליו והטיף לו מוסר, מעולם לא פגע בו פיזית. קלקידן אוהב את אביו ומכבדו גם במצבו העכשווי.

בנוסף לכך, קלקידן מקפיד לבקר את אחותו אבזה בכפר הנוער רקפות, לשם היא נשלחה בהסכמתה. לאבזה רע שם, היא מקטרת ופסיבית בהתמודדותה עם הקשיים. קלקידן לוקח אחריות וגם מטפל בה, באחותו הגדולה ממנו ומשמש לה כר של שייכות והקשבה. כשתגיע האפשרות אבזה תחזור הביתה יחד עם האב והם יגורו יחד, כבעבר.

סלומון האח הקטן נשלח למשפחת אמנה, ועל אף דברי העו"ס שעזבה, ברור לקלקידן מביקוריו אצלו, שאחיו סובל מאד. הוא מפחד מהילדים, שוכב בחדרו לבדו או מתחבא מתחת למיטתו, שתקן ומתגעגע בכאב להוריו. בשל קשייו הלימודיים הוא נשלח ללמוד בכיתת חינוך מיוחד. במפגש מקרי עם חייל בתחנת האוטובוס, הוא מתוודע לפנימייה מקסימה בשם "אחוזת חווה" וחדור אמונה, שהוא יעביר את אחיו הקטן למקום טוב יותר שיתאים לצרכיו. וכך הוא מתעקש ולא מתבייש לבקש עזרה עד שהוא מעביר את אחיו לשם ורואה כיצד הוא מתחיל לחזור לעצמו ולהתקדם.

קלקידן מטפח את קשריו גם עם המשפחה המורחבת, הוא מבקר את מולגטה בן דודו של אביו ומרים אשתו עם ילדיהם, ובאצילותו, לא מגיע בידיים ריקות וקונה ממתקים ופרחים למשפחה. הוא אוהב את מטעמי הבית האתיופי ומתגעגע לבית.

הוא מתגעגע לסבו החכם סבא ישעיה וזוכר את עצתו, עוד באתיופיה, טרם הגעתם לארץ, ש"כל ההתחלות קשות". שצריך להיאזר באורך רוח ובסבלנות עד שהעניינים יסתדרו. קלקידן זוכר זאת בימים הקשים שעוד נכוונו להם. הוא מבקש ממולגטה בן דודו שיכתוב לסבו שהוא מוכן לנסוע לאתיופיה ולעזור לו להגיע לארץ. (הסב נחלש מאז התאונה שעבר). הסב שולח מכתב געגועים אל משפחתו וקלקידן קורא זאת בפני אביו. הוא רואה את התרגשותו של אביו ומאמין שהמפגש המחודש של האב עם אביו(סבו של קלקידן), יעזור בהבראתו.

קלקידן מופיע כזמר, ועושה מאמצים לחסוך את הכסף שהוא מרוויח לכרטיס טיסה לאתיופיה, על מנת להביא את סבו עמו לארץ, למפגש מחודש עם המשפחה. ניסים חברו, בנדיבותו, מלווה לו את יתרת הכסף לקניית כרטיס הטיסה לו ולאביו.

כל מה שמניע את קלקידן בחייו, זו משפחתו, רוחתה, בריאותה ואיחודה מחדש. הוא יעשה כל מה שהוא יכול למענם. פירוש שמו קלקידן, הוא מקיים ההבטחה. ואכן הוא מגשים את התפקיד שיועד לו עם לידתו, "לקיים את כל ההבטחות שמסוגל בן לקיים כלפי משפחתו".

בלשונות רבות מספור דיברנו
וזה את זה כמעט בכלל שלא הכרנו
ומקומות רבים מאוד עזבנו
ורק מקום אחד רצינו ואהבנו
ומקומות רבים מאוד עזבנו
ואל הארץ, אל הארץ באנו .

ונמשכת שיירה
מן המאה שעברה
רחוקים כבר היוצאים
איכרים וחלוצים
שעמלו עבדו בפרך
בלי לראות את סוף הדרך
ועכשיו עוברים אנחנו
לא שקטנו ולא נחנו
לא ימשיכו בלעדינו
זוהי הרפתקת חיינו .

מגטאות ומחנות הגחנו
אל הביצות ואל השימון הלכנו
מקצות ערב, מרוסיה ופולניה
הדלקנו אור גם בדימונה גם בדגניה .
מקצות ערב, מרוסיה ופולניה
הדלקנו אור גם בדימונה גם בדגניה .

ומכל הגלויות
ועם כל הבעיות
עם נוצר וארץ קמה
ושפה אשר נרדמה
שוב התחילה מתעוררת
ומדברת ומדברת
מסביב יהום הסער
רב הקושי והצער
אבל יש על מה לשמוח
יש עוד אומץ, יש עוד כוח .

איך ישראל צומחת מסביבנו
היא חזקה יותר מכל חסרונותינו
וגם הנגב עוד יהיה פורח
ועוד נדאג שהזקן יהיה שמח .
וגם הנגב עוד יהיה פורח
ועוד נדאג שהזקן יהיה שמח .

ומכל הגלויות
ועם כל הבעיות
מסביב יהום הסער
רב הקושי והצער....
ונמשכת שיירה....

סוג השיר: שיר זמר

הגדרה: שיר שנכתב ללחן, למנגינה. השיר מיועד
לשירה בציבור ויש בו **פזמון חוזר**. (על מנת שיהיה
קליט ויהיה קל לזכור את המילים).
שירי הזמר נכתבו מתקופת טרום המדינה ועד ימינו.

- יישמו את ההגדרה בשירנו .

שאלות לעיון בשיר:

1. זהו בשיר תחנות במסע העלייה לארץ. סמנו בשיר והסבירו אירוע היסטורי במסע העלייה, שאתם מכירים.
2. בשירנו יש **ניגוד** בפזמון. (הגדרה: דבר והיפוכו): "רב הקושי והצער אבל יש על מה לשמוח" ... הסבירו את הניגוד. התייחסו לקשיי העולים בארץ. הדגימו . כיצד ניתן לשמוח למרות שנמצאים במצב לא נוח וקשה בחיים? הדגימו.
3. בשיר ישנה **האנשה** בפזמון. (הגדרה: ציור לשוני המציג דומם או צומח, בעלי חיים, רעיון, תכונה או הרגשה כאילו הם אנושיים). צטטו והסבירו מה חשיבותה לעם השב לארצו מכל הגלויות.
4. האם המסע לבניית הארץ הסתיים וניגמר? צטטו מהשיר והסבירו.
5. האם אתם שותפים לבניית הארץ הזאת? כיצד? במה תוכלו להיות שותפים בעתיד? הסבירו והדגימו.

בהקשר לספר הקריאה- מבצע אחים:

ניתן למצוא מאפיינים משותפים לעליות היהודים לארץ ישראל: הכמיהה לציון, הקשיים במסע העלייה וקשיי הקליטה.
ניתן לתת משימה לתלמידים לראיין בן משפחה שעלה לארץ, שיתאר את הכמיהה לארץ, את מסע העלייה וההיקלטות בארץ.
נדגיש בשלב זה את התקווה ואת השמחה בעליות היהודים מכל הארצות, למרות הקשיים. את החשיבות והיתרונות בעליות כל היהודים לארצם, בע"ה.

הצעות להשקת נושאים העולים מהספר מבצע אחים, ליצירות אחרות:

השקה ליצירות נוספות הנלמדות בחטיבה, על פי תמה:	ערכים העולים מהיצירה:
<ul style="list-style-type: none"> • לבי במזרח/ריה"ל • אל ארצי/רחל • סבתות קדושות בירושלים/אסתר ראב • שיר העמק/נתן אלתרמן • מאויב לאוהב/עגנון • מעשה העז/עגנון • ארץ ישראל/אריק איינשטיין • אור וירושלים/יוסף שריג • שיעור מולדת/עלי מוהר • והחיטה צומחת שוב/דורית צמרת • שיר ישראל/אהוד מנור • המסע לארץ ישראל/חיים אדיסיס • יליד הארץ/אהוד מנור • קלקידן/דורית אורגד • הקיץ של אביה/גילה אלמגור • אל ראש ההר/דבורה עומר • סלאח שבת/אפרים קישון(ישראל, 1964) 	<p>ארץ ישראל:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • גאווה/דליה רביקוביץ • איך זה שכוכב/נתן זך • אומץ/יהונתן גפן • אוסף הבולים/קארל צ'אפק • הקשוחים והרכים/יגאל לב • עץ הדובדבן השבור/ ג'סי סטיוארט • מקץ עשרים שנה/או הנרי • מבחן קבלה/נאוה מקמל עתיר • ואחד עם כיפה/אברהם נווה • רוץ ילד רוץ/אורי אורלב • הממלכה של קנסקי/מייקל מורפורגו • אני לא גנב/תמי שם טוב • מחלק העיתונים/וואטר וינס • פלא/ר"ג פלאסיו 	<p>התמודדות עם קושי:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • אורן/לאה גולדברג • כל הכבוד לאבא/פרץ בנאי • שיר השיירה/עלי מוהר • המסע לארץ ישראל/חיים אדיסיס • תמונות מביה"ס העממי/אמנון שמוש • הסוד של רחל ואלי/צפירה עוגן • קאובוי/הרב חיים סבתו • קלקידן/דורית אורגד • שבועת האדרה/דורית אורגד • צוללים קדימה/דבורה עומר • קזבלן/מנחם גולן(1973) 	<p>עלייה וקליטה:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • המדרש הדן חברו לכף זכות • המדרש שמואל ואבלט • מקץ עשרים שנה/או הנרי • הקשוחים והרכים/יגאל לב • החבר/אלזה מורנטה • קאובוי/הרב חיים סבתו 	<p>בין אדם לחברו:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • עט הכסף/ס. יחייב • מבחן קבלה/נאווה מקמל עתיר • הממלכה של קנסקי/מייקל מורפורגו • בורות/לואיס סצ'ר • אני לא גנב/תמי שם טוב • מחלק העיתונים/וואטר וינס • פלא/ ר"ג פלאסיו 	<p>המשך-בין אדם לחברו:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • אליפלט/נתן אלטרמן • מכל העמים/נתן אלטרמן • לכל איש יש שם/זלדה • נקמת הילד המגמגם/ארז ביטון • ילדה מזלג וילדה כף/נורית זרחי • הקשוחים והרכים/יגאל לב • החבר/אלזה מורנטה • אני אתגבר/דבורה עומר • פלא/ר"ג פלאסיו • בחזית הכיתה/וורנר פיטר(ארה"ב, 2008) 	<p>יחידים ומיוחדים:</p>

ביבליוגרפיה:

- מיכה פלדמן, יציאת אתיופיה, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, 1998.
- גד שמרון, הביאו לי את יהודי אתיופיה: הסיפור האמיתי, כך העלה "המוסד" את יהודי אתיופיה מסודאן, הד ארצי, 1998.
- ויקיפדיה
- יוטיוב

נספחים:

לוח בינגו לשיבוץ:

ששת כובעי החשיבה- ד"ר אדוארד דה

בזנו:

כובע אדום- רגשות תחושות ואינטואיציה

נבטא את רגשותינו

- נתייחס לתחושת הבטן ולאינטואיציה שלנו
- לא נפסול ולא נצדיק רגשות

כובע ירוק- חשיבה יצירתית

- נחשוב ביצירתיות
- נעלה אפשרויות שונות
- נקשיב לרעיונות של אחרים
- נתעלם ממגבלות

כובע לבן- מידע ניטרלי, עובדות

- נמנה את הידוע לנו
- נציין מה איננו יודעים
- נציין מה אנו רוצים וצריכים לדעת

כובע כחול-חשיבה על החשיבה

- נקבע את נושא הדיןן ואת מהלכו
- נבחן את סדר השימוש בכובעים השונים
- נוודא שפועלים על פי הכללים
- נתמצת ונסכם

כובע שחור-חשיבה ביקורתית

- נציין צדדים שליליים, סכנות ונקודות תורפה
- ננמק ונסביר בביקורתיות
- נבדוק תקפות טענות, אסטרטגיות וערכים
- נאתר בעיות פוטנציאליות

כובע צהוב-חשיבה אופטימית ותועלתית

- נציין צדדים חיוביים, תועלת ויתרונות
- ננמק ונסביר על פי ההיגיון
- נחפש את העיקרון שמאחורי הרעיון